

Turvapaikanhakijanaisten esikotouttaminen hyvinvoinnin lisäämisen keinona

Lara Shaly & Salima Miraji

2023 Laurea

Turvapaikanhakijanaisten esikotouttaminen hyvinvoinnin lisäämisen keinona

Lara Shaly & Salima Miraji
Sosionomi (AMK)
Opinnäytetyö
Helmikuu, 2023

Lara Shaly, Salima Miraji

Turvapaikanhakijanaisten esikotouttaminen hyvinvoinnin lisäämisen keinona

Vuosi 2023 Sivumäärä 50

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa turvapaikanhakijaisille ryhmätoimintaa, jonka toiminta pohjautuu läsnäololle, kohtaamiselle sekä huomioida turvapaikanhakijanaisia. Ryhmätoiminnan tavoitteena oli havainnoida esikotouttamisen vaikutuksista hyvinvointiin sekä herättää ajatuksia ryhmätoiminnan tuottamisen hyödyistä turvapaikanhakijoille. Opinnäytetyö tehtiin yhteistyössä Robert Huberin vastaanottokeskuksen kanssa. Opinnäytetyön hyödynsääjinä olivat vastaanottokeskukset ja henkilöt, jotka työskentelevät turvapaikanhakijoiden kanssa.

Opinnäytetyö oli tutkimuksellinen kehittämistyö, joka on käytännöllisten asioiden korjaamista, parantamista sekä edistämistä. Kehittämistyön arvioinnin välineenä käytettiin dokumentoinnin eri välineitä, kuten päiväkirjaa, jolla refleктоitiin omaa oppimista ja havainnointia sekä käytettiin asiakkaiden kanssa palautekyselyä, joilla seurattiin, miten kehittäminen on edennyt.

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys sisältää tietoa turvapaikanhakijoista, vastaanottokeskuksesta, kotouttamisesta sekä hyvinvoinnista. Tutustuttiin opinnäytetyön aikana tarvittaviin erilaisiin aiheeseen koskeviin tutkimuksiin sekä kirjallisuuteen.

Keskeiseksi tulokseksi opinnäytetyössä nousi turvapaikanhakijanaisten ryhmäytyminen sekä uusien kohtaamisten kautta ystävien saaminen. Kotouttamisen kannalta tärkeitä seikkoja oli turvapaikanhakijanaisten osallisuus, sitoutuminen sekä kuinka kohtaamiset vaikuttivat kokonaisvaltaisesti hyvinvointiin. Esikotouttaminen tukee turvapaikanhakijoiden hyvinvointia, osallistuttaa ja lisää integroitumisen mahdollisuutta yhteiskuntaan. Esikotouttaminen tulisi sisällyttää enemmän vastaanottokeskuksen toimintaan.

Asiasanat: Kotouttaminen, kotoutuminen, turvapaikanhakija, vastaanottokeskus

Lara Shaly, Salima Miraji

Pre-integration of asylum-seeking women as a means of increasing wellbeing

Year

2023

Pages

50

The aim of thesis was to develop group activities for female asylum seekers based on presence, being encountered and validated. The purpose of the support group was to observe the effects of integration on wellbeing and to bring attention to the benefits of group support for asylum seekers. The thesis was conducted in collaboration with the Robert Huber reception center. The beneficiaries of this thesis were the reception centers and persons working with asylum seekers.

This thesis was a research-based developmental tool for improving and promoting practical issues. The developmental work was evaluated by different tools of documentation such as a reflective journal and feedback questionnaires for clients used for following the progress of the developmental work.

The theoretical framework of thesis includes research and literature on asylum seekers, reception centers, integration and wellbeing, which we utilized throughout the whole research process.

The main results of thesis were about the grouping of female asylum seekers and forming new friendships through new encounters. In regard to successful integration, key areas were participation of female asylum seekers, commitment and the holistic effects of being encountered on wellbeing. Findings suggest that pre-integration both supports the wellbeing and participation of asylum seekers and increases possibilities of social integration. The conclusion of thesis is that pre-integration should be incorporated more in the services of reception centers.

Keywords: Integration, integration, asylum seeker reception center

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Opinnäytetyön työelämäkumppani	9
3	Vastaanottokeskus turvapaikanhakijan majoituksena.....	9
4	Turvapaikka Suomessa.....	11
4.1	Turvapaikanhakijat	11
4.2	Turvapaikanhakijanaiset	13
4.3	Turvapaikanhakijoiden hyvinvointi	14
5	Kotoutuminen ja kotouttaminen	16
5.1	Kotoutumiseen vaikuttavat tekijät	17
5.2	Turvapaikanhakijan kotouttaminen	18
5.3	Esikotouttaminen.....	19
6	Ryhmätoimintaa tukevia menetelmiä	20
6.1	Ohjaustyö vastaanottokeskuksessa	20
6.2	Turvapaikanhakijan osallisuus.....	22
6.3	Kohtaaminen.....	23
7	Tarkoitus ja tavoite	24
7.1	Kehittämistyön menetelmät	24
7.2	Kehittämistyön suunnittelu	27
7.3	Eettisyys ja luotettavuus	28
8	Toteutus	29
8.1	Ensimmäinen tapaaminen 23.9.2022	30
8.2	Toinen tapaaminen 7.10.2022.....	31
8.3	Kolmas tapaaminen 14.10.2022	31
8.4	Neljäs tapaaminen 21.10.2022	32
8.5	Viides tapaaminen 28.10.2022	32
9	Tutkimuksellisen kehittämistyön arviointi ja tulokset	33
10	Johtopäätökset ja pohdinta.....	35
	Lähteet.....	41
	Liitteet	46

1 Johdanto

Lähdimme toteuttamaan opinnäytetyötä yhteisen kiinnostuksen kautta. Halusimme kehittää vastaanottokeskuksessa asuvien turvapaikanhakijajanaisten hyvinvointia käyttäen kotoutumista tukevia toimenpiteitä. Työskennellessämme vastaanottokeskuksessa olemme havainneet turvapaikanhakijoiden huonovointisuuden sekä kotouttavien toimenpiteiden puutteiden vaikutukset. Turvapaikanhakijalla tarkoitetaan henkilöä, joka hakee suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta valtiosta (Sisäministeriö 2022a). Maahanmuuttovirasto linjaa, että vastaanottokeskusten toimintaan ei kuulu kotouttavat toimenpiteet (Maahanmuuttovirasto 2016). Työskentelemme kautta olemme huomanneet kehitettävän kohteen, joka oli esikotouttamisen tärkeys turvapaikanhakijoiden hyvinvoinnin ja integroitumisen välineenä. Opinnäytetyö keskittyi ryhmätoiminnan järjestämisen kautta turvapaikanhakijajanaisten osallisuuden ja verkostoitumisen lisäämiseen.

Globalisaation myötä Suomi on tullut osaksi yhä liikkuvampaa maailmaa. Ulkomaalaisten määrä Suomessa on toisaalta vähäinen verrattuna muihin Pohjoismaihin ja useimpiin Euroopan maihin. Lisäksi Suomeen muuttavista ulkomaalaisista verrattain pieni osa saa kansainvälistä suojelua. Maahanmuuttojärjestelmä on kuitenkin edelleen kuormittunut. Lakimuutoksilla on yritetty nopeuttaa turvapaikkamenettelyä sekä hakemusten käsittelyaikoja lyhennetty (Sisäministeriö 2022a). Ajankohtaisen Ukrainan tilanteen vaikutuksista Suomen valtio kantaa vastuunsa osana Euroopan unionia (Sisäministeriö 2022b).

Turvapaikanhakijat tulevat yleensä Suomeen täynnä toivoa ja halua oppia, tulla osaksi yhteiskuntaamme. Kuitenkin byrokratia Suomessa on tiukka ja odotusaika saattaa olla pitkä. Turvapaikanhakijoilla on riski syrjäytyä, passivoitua ja heidän hyvinvointinsa saattaa laskea prosessin aikana. Tietämättömyys ja odotus on haitallista ihmisen psyykelle pitkällä aikavälillä. Turvapaikanhakijoiden saavuttua Suomeen heidät sijoitetaan vastaanottokeskuksiin odottamaan Maahanmuuttoviraston päätöstä. Vietetty aika vastaanottokeskuksessa ei ole aina toipumisen ja paranemisen aikaa. Souranderin (2003) turvapaikanhakijoiden tutkimuksessa oli ilmennyt, että turvapaikkaa odottavat turhautuvat ja pitkästyvät mielekkään tekemisen puuttuessa sekä masentuneisuus ja itsetuhoiset ajatukset lisääntyvät. Perheissä myös oireiltiin, joka näkyi vanhempien väsymyksenä ja apaattisuutena sekä lapsilla tottelemattomuutena ja kiukutteluna. (Kokkonen 2010, 16.)

Opinnäytetyömme kohderyhmäksi valitsimme naiset, sillä naisilla on korkeampi riski syrjäytyä sekä passivoitua. Onkin tärkeä kannustaa ja auttaa heitä pääsemään osaksi yhteiskuntaa heti alusta lähtien. Naiset, jotka ovat tulleet perheen kanssa jäävät usein kotiin hoitamaan lapsia

ja jatkavat vahvasti kotiäidin perinnettä, kun miehet lähtevät kouluttautumaan sekä integroitumaan yhteiskuntaan. Yksintulleet naiset puolestaan jättävät perheensä ja yhteisönsä lähtömaahansa ja he saattavatkin usein kokea yksinäisyyttä sekä turvattomuutta, joka nostaa heidän syrjäytymisriskiänsä. (Väestöliitto 2009, 23.)

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tuottaa ryhmätoimintaa turvapaikanhakijajanaishille. Toiminnan tarkoitus pohjautui läsnäololle, kohtaamiselle sekä antamalla huomiota turvapaikanhakijajanaishille. oli lisätä turvapaikanhakijajanaisten esikotouttamista ryhmätoiminnalla, ehkäistä naisten passivoitumista sekä lisätä heidän hyvinvointiansa. Tällä hetkellä kotouttamislain (1386/2010) mukaan kotouttaminen alkaa vasta myönteisestä turvapaikkapäätöksestä sekä kuntaan rekisteröitymisen jälkeen. Maahanmuuttovirasto (2022a) toteaa sivuillaan, että turvapaikkahakemusten käsittelyaika on tapauskohtainen ja tämän takia hakijat saattavat joutumaan odottamaan eripituisia aikoja. Turvapaikkahakuprosessin aikana monet turvapaikanhakijat ovat odotusaikansa niin sanottuun välitilassa. Koemme, että esikotouttaminen parantaa turvapaikanhakijoille hyvinvointia, osallisuutta sekä integroitumista. Esikotouttamisen termiä käytetään puhuttaessa turvapaikanhakijoiden kotouttamisesta, jolla ei ole virallista määritelmää lainsäädännössä, vaan kuvataan turvapaikkaprosessiaikaista kotouttamista edistävää toimintaa vastaanottokeskuksessa tai muualla (Haverinen 2018, 312).

THL määrittelee hyvinvoinnin kolmeen osa-alueeseen: terveys, materiaallinen hyvinvointi sekä koettu hyvinvointi. Koettu hyvinvointia voi mitata yksilön elämänlaadulla. Elämänlaatu taas koostuu yksilön terveydestä, materiaalisesta hyvinvoinnista, ihmissuhteista, omanarvontunosta sekä mielekkästä tekemisestä. (THL 2022c).

Haluamme lisätä omaa tietämystämme ja osaamistamme turvapaikkaprosessin toiminnasta asiakkaan kokemuksen kautta. Koemme, että turvapaikanhakijat ovat väliinputajia yhteiskunnassamme, varsinkin odotusajan puitteissa. Opinnäytetyöllä haluttiin herättää turvapaikanhakijoiden kanssa työskentelevien ajatuksia ja tunteita Suomessa olevasta turvapaikkaprosessista sekä sen tuottamien epäkohtien seurauksista.

Opinnäytetyön tavoitteena oli havainnoida esikotouttamisen vaikutuksia hyvinvointiin sekä halusimme herättää ajatuksia turvapaikanhakijajanaishille ryhmätoiminnasta tuotetuista hyödyistä. Tavoitteenamme on myös toimia monikulttuurisessa työympäristössä kulttuurisensitiivisellä työotteella, ohjata ryhmä toimintaa sekä havainnoida ryhmätoiminnan vaikutuksia turvapaikanhakijajanaisten hyvinvointiin. Itsekin maahanmuuttajana tai kahden kulttuurin edustajina voimme voimaannuttaa turvapaikanhakijajanaishia.

2 Opinnäytetyön työelämäkumppani

Yhteistyökumppanimme Robert Hubertin tien vastaanottokeskus on Luona Oy:n alla toimiva vuonna 2015 perustettu yksikkö. Vuonna 2019 Robert Huberilla alkoi transit yksikkönä toiminen, mikä tarkoittaa, että turvapaikkaa hakevat asiakkaat majoittuvat vastaanottokeskukseen väliaikaisesti ja heidät siirretään eteenpäin muihin odotusajan yksiköihin, ympäri Suomea. Asukaspaikkoja Robert Huberilla on tällä hetkellä 449, joista 200 on varattu transitasiaakkaille. Robert Huberin vastaanottokeskuksen asiakkaina on tällä hetkellä noin 2085 henkilöä, joista suurin osa asuu yksityismajoituksessa. (Luona Oy 2022.)

Opinnäytetyömme ajankohta sijoittui Ukrainan sodan ajalle. Ukrainalaisille tarjottiin tilapäistä suojelua, joka on enintään vuoden voimassa. Tilapäinen suojelu perustuu EU:n tilapäisen suojelun direktiiviin, jota käytetään nyt ensimmäistä kertaa. Tilapäisen suojelun saavilla on samanlaiset oikeudet, kun turvapaikanhakijoilla, kuten oikeus saada vastaanottokeskuksen palveluita. He saavat esimerkiksi terveydenhuollon ja sosiaalihuollon palveluita sekä tarvittaessa heidän välttämätön toimeentulonsa turvataan vastaanottorahalla. Tilapäisen suojelun saavilla on kuitenkin heti oikeus tehdä työtä. (Maahanmuuttovirasto 2022b.) Maahanmuuttovirasto päätti lokakuun 2022 alussa, että tilapäistä suojelua saavia ei enää majoiteta Robert Huberin tien vastaanottokeskukseen, sillä he halusivat erotella ukrainalaiset ja venäläiset turvapaikanhakijat. Opinnäytetyömme kehittämistyön osallistujissa ei ollut tilapäisen suojelun saavia.

Robert Huberilla työskentelee moniammatillinen tiimi. Ohjaustiimissä on lähihoitajia sekä sionomeja. Ohjaustiimin lisäksi siellä työskentelevät sairaanhoitajat, sosiaaliitiimin sosiaaliohjaajat ja sosiaalityöntekijät sekä etuuskäsittelijät, kriisi- ja perhetyöntekijä sekä yksikön esimiehet. (Luona Oy 2022.)

3 Vastaanottokeskus turvapaikanhakijan majoituksena

Vastaanottolain määritelmän mukaan vastaanottokeskus on paikka, jossa majoitetaan kansainvälistä suojelua hakevia ja tilapäistä suojelua saavia sekä järjestetään vastaanottopalveluita, kuten huolenpitoa ja toimeentulon. Vastaanottokeskuksiksi lasketaan myös ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden ryhmäkodit ja tukiasuntolat. (Vastanottolaki 746/2011, 1 §, 3 §.)

Vastaanottokeskuksen toimintaa määrää laki ja toimeksiantajana on Maahanmuuttovirasto. Keskeisimmät työtä ohjaavat lait ovat: ulkomaalaislaki (301/2004), laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (746/2011), lastensuojelulaki (417/2007) sekä sosiaalihuoltolaki (1301/2014). Vastaanottokeskuksilla on tiivis yhteistyö maahanmuuttoviraston, poliisin ja rajavartioston kanssa sekä

muiden vastaanottokeskusten kanssa. Vastaanottokeskuksessa turvapaikanhakijoille järjestetään majoitusta, välttämättömät terveys- ja sosiaalipalvelut, toimeentulo, opinto- ja työtoimintaa sekä tarvittavat tulkkipalvelut, neuvontaa oikeusavun saamisessa ja vapaaehtoinen paluu. (Maahanmuuttovirasto 2022c.)

Terveys- ja sosiaalipalveluita vastaanottokeskus ostaa kunnalta tai yksityisiltä palveluntuottajilta. Terveystoimintalain (1326/2010) mukaan välttämättömiä terveyspalveluita on annettava potilaalle hänen asuinpaikastaan riippumatta. Välttämättömillä terveyspalveluilla tarkoitetaan: kiireellinen sairaanhoito, kiireellinen suun terveydenhoito, mielenterveyshoito ja psykososiaalinen tuki ja päihdehoito. Sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaan kunnassa oleskelevalla henkilöllä on oikeus kiireellisiin sosiaalipalveluihin niin, ettei oikeus välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu.

Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanottokeskuksista ja ihmiskaupanuhrien tunnistamisesta ja auttamisesta (746/2011, 29 §) määrää vastaanottokeskusten järjestämään työ- ja opintotoimintaa, jolla edistetään turvapaikanhakijoiden omatoimisuutta. Ikävä kyllä tämä laki ei velvoita kauttakulkukeskuksia, joka asettaa turvapaikanhakija vastaanottokeskuksissa eriarvoiseen asemaan. Kauttakulkukeskuksella tarkoitetaan vastaanottokeskusta tai sen osaa lain 3 §:n mukaan, johon kansainvälistä suojelua hakeva ja väliaikaista suojelua saava sijoitetaan turvapaikkatutkintaa ja -puhuttelua varten tai muuten vain lyhyeksi ajaksi.

Sisäministeriö hallinnoi ulkomaalaisten maassa oleskelun valvontaa sekä heidän maahantulonsa ja maastalähtöä. Valtioneuvosto asettaa yleiset tavoitteet Suomen maahanmuutto- ja pakolaispolitiikalle. Sisäministeriö vastaa turvapaikanhakijoiden vastaanottotoiminnasta ja lainsäädäntötyöstä sekä yleisestä ohjauksesta. Maahanmuuttovirasto toimii sisäministeriön alaisuudessa. Toiminnan ohjaus, suunnittelu ja seuranta sekä ihmiskaupan uhrien tunnistaminen ovat vastaanottokeskusten vastuulla. Palveluiden tarkoituksena on edistää ja ylläpitää turvapaikanhakijoiden terveyttä, hyvinvointia ja toimintakykyä. Turvapaikanhakijoita turvataan ja autetaan arjesta selviytymisessä sekä ongelmatilanteissa. (Sisäministeriö 2022c.)

Vastaanottojärjestelmän strategiset päämäärät Maahanmuuttovirasto on laatinut yhteistyössä vastaanottokeskusten kanssa, mitä ovat esimerkiksi yhdenvertainen ja oikeudenmukainen kohtelu. Tavoitteena on myös turvata ihmisarvoinen elämä ja kiinnittää erityistä huomiota lasten etuun sekä tunnistaa haavoittuvassa asemassa olevat turvapaikanhakijat. Turvapaikanhakijoiden tarpeisiin vastataan palvelumahdollisuuksien mukaan mahdollisimman hyvin. (Maahanmuuttovirasto 2019b.)

Kunnissa on taattava lasten, koululaisten ja raskaana olevien pääsy julkisiin ennaltaehkäiseviin terveyspalveluihin sekä lastensuojelun järjestäminen (THL 2018). Toisaalta kuntia ei velvoiteta ottamaan turvapaikanhakijalapsia varhaiskasvatuksen piiriin. Turvapaikanhakijoiden rokotuksista suosituksia antaa Terveystoimintalaitos. (THL 2022a.)

Lyytisen tutkimuksen (2016, 165) mukaan pakolaisuuteen liittyvistä poikkeuksellisten kokemusten keskiöön nousivat pakolaisleirit ja erilaiset vastaanottokeskukset, sillä niissä pakolaisuuteen liittyvä irrallisuus nousi selkeimmin esille. Aineistosta nousee esille kolme eri kategoriaan sijoittuvaa poikkeusajallisuuden kokemusta: elin- ja asumisolot, ihmissuhteet sekä arjen rutiinit. Minkälaiseen vastaanottokeskukseen turvapaikanhakija on sijoitettu, on konkreettisesti yhteydessä arjen toimintoihin. Mitä laitosmaisempi vastaanottokeskus on, sitä rajalliset ovat itsenäisen toiminnan mahdollisuudet. Tämä ilmenee miten turvapaikanhakijat nostavat esille Suomessa kokemansa elin- ja asumisolonsa.

Joissain vastaanottokeskuksissa asiakkaat saattavat asua yhteishuoneissa ja heille tarjotaan ruokaa, kun taas toisissa vastaanottokeskuksissa majoitus on yhteisissä tiloissa, joissa asukkailla on mahdollisuus itsenäiseen ruoanlaittoon. Toisaalla taas on yhteisiä tiloja koostuen pääasiassa erilaisista toimistotiloista, joissa asiakkaat asuvat omissa vuokra-asunnoissa. He kokivat enemmän mahdollisuutta omaan elämänsä hallintaan. Johtopäätös oli, että mitä itsenäisempiä asiakkaat pystyivät olemaan, sitä vähemmän he passivoituivat kokiessaan elämän hallinnan tunnetta. (Lyytinen 2016, 165.)

Vastaanottokeskustyö on riippuvainen Suomesta turvapaikkaa hakevien ihmisisten määrästä, joten vastaanottotyön tulevaisuus ja olemassaolo riippuu paljonkin maailman tilanteesta. Miten ihmiset liikkuvat maiden välillä sekä minkälainen maailmanlaajuinen tilanne on. Vastaanottokeskustyötä ja sen jatkuvuutta ei voi ennustaa ja jokainen vuosi on erilainen. Koskaan ei voi tietää mistäpäin ja millaisia asiakkaita vastaanottokeskukseen tulee. Eri maita kohdanneet kriisit ovat erilaisia ja se vaikuttaa kriisialueilta tuleviin ihmisiin. Tätä kautta vaikutukset näkyvät myös vastaanottokeskuksessa tapahtuvassa työssä. Maailman muuttuva tilanne on jatkuvasti läsnä työssä. (Miettinen, Jokinen & Mikkonen 2013, 186.)

4 Turvapaikka Suomessa

Kansainvälisiin sopimuksiin sitoutuneena Suomi antaa kansainvälistä suojelua sitä tarvitseville. Geneven vuoden 1951 pakolaisten oikeusasemaa koskeva yleissopimus (pakolaissopimus), muut kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja EU-lainsäädäntö ovat perustana Suomen sitoutumiselle. Kansainvälisellä suojelulla viitataan henkilöön, joka saa pakolaisaseman tai toissijaisen suojeluaseman. Ulkomaalaislaki määrittää perusteet ja menettelyn kansainvälisen suojelun saamiselle. (Sisäministeriö 2022a.)

4.1 Turvapaikanhakijat

Suomessa asui 444 031 ulkomaalaistaustaista henkilöä vuonna 2020. Näistä pakolaistaustaisia henkilöitä on vain murto osa. Vuonna 2021 turvapaikka hakemuksia jätti 2 545 ihmistä, joista 1 383 eli vähän yli puolet haki ensimmäistä kertaa turvapaikkaa. Loput heistä eli 1 162

ihmistä oli tehnyt uusintahakemuksen ja vuonna 2021 hakemusten määrä oli ennätysten alhainen. Suomessa turvapaikanhakijoiden määrä on laskenut vuodesta 2015, jolloin heitä haki 32 476, mikä on ollut Suomen suurin turvapaikanhakija määrä koskaan. Vuonna 2021 turvapaikanhakijoista 70 % oli miehiä ja 30 % oli naisia. Puolet hakijoista oli 18-34-vuotiaita nuoria aikuisia ja noin neljäsosa oli lapsia ja nuoria iältään 0-17-vuotiaita. (Suomen Pakolaisapu ry 2023.)

Turvapaikkaa Suomesta voi hakea vain Suomen valtion alueella. Turvapaikan hakemista varten ei ole erillistä lomaketta, jonka voi täyttää etukäteen. Turvapaikkaa haetaan henkilökohtaisesti poliisin tai rajatarkastusviranomaisen luona. Hakemus siirtyy sieltä Maahanmuuttovirastoon, joka tekee päätöksen hakemukseen. Ensiksi Maahanmuuttovirasto selvittää, tutkitaanko hakijan hakemus Suomessa. Euroopan unionin maat sekä Norja, Sveitsi, Islanti ja Liechtenstein noudattavat Dublin-asetusta. Sen mukaan turvapaikkahakemus tutkitaan vain yhdessä näistä maista. (Maahanmuuttovirasto 2019a.)

Maahanmuuttovirasto suorittaa turvapaikkapuhuttelun, jossa selvitetään hakijan perusteet häneen kohdistuneesta vainosta tai muista oikeudenloukkauksista ja niiden uhista hänen kotimaassaan tai pysyvässä asuinmaassaan. Maahanmuuttoviraston pyynnöstä poliisi voi suorittaa tilapäisesti muiden hakijoiden puhutteluja sekä unionin kansalaisten puhutteluja, jos hakemusten määrä on huomattavasti lisääntynyt. (Kuosma 2016, 35.)

Maahanmuuttoviraston (2019a) esitteessä mainitaan, että puhuttelussa selvitetään ensiksi hakijan henkilöllisyys, perheen tiedot, sekä miten hän on tullut Suomeen. Tämän jälkeen selvitetään syyt siihen, miksi hän on paennut kotimaastaan ja miksi ei voi palata sinne. Halutesaan hakija voi tavata oikeudellisen avustajan ennen puhuttelua ja kysyä häneltä neuvoja omaan tilanteeseensa. Turvapaikkapuhuttelu tallennetaan äänenä tai kuvana sekä puhuttelusta laaditaan pöytäkirja. Pöytäkirjaa tulkitaan hakijalle puhuttelun päätyttyä ja hänelle kerrotaan mahdollisuudesta tarkistaa sekä pyytää siihen korjauksia tai lisäyksiä. (Kuosma 2016, 36).

Turvapaikkahakemuskäsittely kestää noin 6 kuukautta. Mikäli hakemusta ei voida ratkaista siinä ajassa, hakijalle ilmoitetaan erikseen uudesta päätöksen aika-arviosta. Turvapaikanhakija saa päätöksen kirjallisesti, mistä tiedottaa Maahanmuuttovirasto tai poliisi. Päätös perustuu hakijan puhuttelussa antamiin tietoihin, ulkomaalaislakiin, Maahanmuuttoviraston selvittämään aineistoon ja tietoon liittyen hakijan maan tilanteesta. Maahanmuuttoviraston päätös on joko myönteinen tai kielteinen. Päätöksestä hakija voi valittaa hallinto-oikeuteen oikeusavustajan avulla. Hallinto-oikeus voi hyväksyä päätöksen, muuttaa päätöstä tai vaatia Maahanmuuttovirastoa tutkimaan hakemuksen uudelleen. Hallinto-oikeuden päätöksestä turvapaikanhakija voi valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen, jossa ei kuitenkaan kaikkia valituksia tutkita. (Maahanmuuttovirasto 2019a.)

Suomessa turvapaikka voidaan myöntää ulkomaalaiselle, joka on joutunut jättämään kotimaansa ja pelkää tulleen vainotuksi alkuperänsä, kansallisuutensa tai uskontonsa vuoksi, sekä hänen kuulumisestansa yhteiskunnalliseen ryhmään tai hänen poliittisen mielipiteensä takia. Toissijaisen suojelun perusteella voi myös saada turvapaikan, jos esimerkiksi uskotaan hakijan joutuvan suureen vaaraan kotimaassaan. (Ulkomaalaislaki 301/2004, 87 §, 88 §.)

Turvapaikanhakijoiden oleskelulupien edellytykset kiristyivät vuonna 2016 ulkomaalaislain muutoksen myötä ja muutoksia tapahtui esim. humanitaarisen suojelun myöntämisessä. Aikaisemmin humanitaarinen suojelu myönnettiin, jos turvapaikan tai toissijaisen suojelun edellytykset eivät täytyneet. Turvapaikanhakijoiden oikeuksien toteutumiseen ja haavoittuvuuden huomioimiseen vaikuttavat ulkomaalaislainsäädännön kiristymiset yhdessä käytänteiden muutosten kanssa. Merkittäviä muutoksia tehtiin vuosina 2015-2016 kuten, turvapaikanhakijoiden oikeutta oikeusapuun supistettiin ja kansainvälisen suojelun asioihin liittyvää valitusaikaa lyhennettiin. Tuolloin myös päätöksentekokäytäntöä tiukennettiin. Samanaikaisesti maahanmuuttovirasto teki päätöksen kiristää tulkintalinjaansa siitä, kuinka hakijan oma kokemus fyysisestä tai henkisestä väkivallasta arvioidaan. (Tarvainen 2022, 17.)

Kun hakijalle myönnetään turvapaikka, hän saa pakolaisaseman neljäksi vuodeksi (Maahanmuuttovirasto 2021a). Pakolaisaseman saa myös henkilö, joka saapuu Suomeen kiintiöpakolaisena UNHCR:n myöntämän pakolaisaseman perusteella (Korhonen & Puukari 2013, 175).

4.2 Turvapaikanhakijanaiset

Turvapaikkatutkinnassa turvapaikanhakijanaiset voivat jäädä sivurooliin, vaikka he ovatkin tulleet yhdessä perheensä kanssa. Turvapaikkaprosessissa mies on usein pääroolissa siitä huolimatta, että perheenjäseniä puhutellaan erikseen. Lähtömaassa naiset ovat usein kohdanneet esimerkiksi seksuaalista väkivaltaa, mistä he eivät ole voineet kertoa puolisolleen. Puoliso on myös voinut kohdistaa naiseen väkivaltaa, tai turvapaikkaprosessin aikana voi ilmetä, että on kyseessä pakkoavioliitto. Turvapaikanhakijanaista uskollisuus ja pelko rajoittavat kertomasta asiasta varsinkin, silloin jos hän ei ole turvapaikkaprosessin aikana saanut tukea ja henkilökohtaista neuvontaa. Turvapaikkapuhuttelussa naiset eivät useinkaan uskalla tuoda esille kokemaansa väkivaltaa, mikä saattaa johtua kulttuurisista seikoista tai viranomaisiin ei luoteta. Väkivallan muodot, kuten naisten sukupuolielinten silpominen saattoivat olla niin tavanomaista naisen kotimaassa, etteivät he ymmärrä kyseenalaistaa sitä ja eivätkä välttämättä osaa kertoa siitä osana turvapaikkaprosessina. (Leisti 2022, 67-68.)

Turvapaikanhakijoiden terveyttä ja hyvinvointia on tutkittu vuonna 2018. TERTTU - tutkimukseen kutsuttiin kaikki turvapaikanhakijat, jotka saapuivat Suomeen tutkimusjakson aikana. Tutkimuksessa tuli ilmi, että kolmasosa tulijoista koki terveytensä keskitasoiseksi tai huonoksi ja 42 % tulijoista ilmoitti, että heillä oli jonkinlainen pitkäaikainen sairaus tai terveysongelma. Yleisimmät sairaudet, jotka nousivat esille tutkimuksessa, olivat verenkiertosairaudet

(19 %), tuki - ja liikuntaelinsairaudet (18 %) sekä hengityselinsairaudet (10 %). Tapaturma tai väkivalloin aiheutunut vamma oli lähes puolilla vastaajilla. ja niistä selkäkivut ja päänsäryt olivat yleisimmät oireet, joista vastaajat kärsivät useita kertoja viikossa. Tutkimuksessa tuli esille, että suuri osa (83 %) oli kokenut vähintään yhden järkyttävän tapahtuman ennen Suomeen tuloa. Merkittäviä masennus - ja ahdistuneisuusoireita esiintyi 40 %:lla vastaajista traumaattisten kokemusten todennäköisyydellä. Keskitason tai korkean riskitason oireita raportoi puolet aikuisista. Tutkimuksessa todettiin, että monilla osa-alueilla turvapaikanhakijanaisten terveydenhoito oli miehiin verrattuna heikompi. (Skogberg, Mustonen, Kopponen, Tiittal, Lilja, Omar, Snellman, Castaneda 2019, 260-261.)

Naiset nähdään ensisijaisina perheenjäseninä sekä perheen kantavana voimana, mikä tuo monia velvoitteita naisille. Perinteiset ihanteet käyvätkin heille kalliiksi. Naisilla on suurempi riski eristäytyä ja kokea syrjintää. Muuttoliikkeen tuo naisille sosiaalisen ja emotionaalisen taakan, sillä siihen liittyy usein uhrauksia. Maahanmuuttajanaiset voivat joutua luopumaan perheen pysyvyydestä, mikä pahimmillaan tarkoittaa lasten hylkäämistä lähtömaahan. (Väestöliitto 2009.)

Turvapaikkaprosessissa naiset kokevat monenlaisia haasteita ja heidän on erityisen vaikeaa saada kansainvälistä suojelua. Turvapaikanhakijanaiset kokevat väkivaltaa perheenjäseneltä tai he joutuvat jatkuvasti sukupuolittuneen väkivallan kohteeksi. Sukupuolittunutta väkivaltaa on esimerkiksi seksuaali- ja lähisuhdeväkivalta sekä sukupuolivähemmistöihin kohdistuva väkivalta. Turvapaikkaprosessi naisten kohdalla onkin haastavampaa, sillä ulkomaalaislaki ei näe yksityishenkilön taholta tulevaa väkivaltaa esimerkiksi kunniaväkivaltaa vainoksi. Ulkomaalaislaki näkee yhteen henkilöön kohdistuvan väkivallan hetkelliseksi vaaraksi ja näin ollen sitä ei nähdä toistuvana ja jatkuvana vaarana tulevaisuudessa. (Leisti 2022, 62.)

Suomeen vuoden 2015 jälkeen tulleet turvapaikanhakijat saivat epäonnistuneita turvapaikkamenettelyitä, mikä koski tuhansia hakijoita. Haavoittuvimmassa asemassa olevat ovat kärsineet menettelyn ja vastaanoton heikentyneestä laadusta, tulkkien avustajien sekä eri vastaanottokeskusten ja Maahanmuuttovirastojen työntekijöiden resurssien sekä osaamisen puutteista, sekä lakimenettelyyn tehdyistä oikeusturvaheikennyksistä. Tämä tarkoitti turvapaikanhakijoiden kohdalla sitä, miten haavoittuvassa asemassa olevan tunnistaminen oli täysin satumanvaraista toimintaa ja nämä poikkeustilanteista johtuvat seuraukset näkyvät edelleen. (Rautakorpi 2022, 41.)

4.3 Turvapaikanhakijoiden hyvinvointi

Uskallus lähteä kotimaastaan vaaralliselle matkalle etsimään parempaa tulevaisuutta kertoo turvapaikanhakijoiden tahdosta parantaa omaa elämänlaatuaan. Uuteen maahan tuleminen ja integroituminen vaatii maahan tulleelta omatoimisuutta etsiä tietoa sekä kykyä

sopeutumiseen. Turvapaikanhakijat ovat kuitenkin huonossa asemassa, sillä heillä on hyvin rajatut mahdollisuudet toteuttaa omaa integroitumistaan yhteiskuntaan. Pitkä ja henkisesti raskas turvapaikkahakuprosessi voi mahdollisesti hidastaa turvapaikanhakijan sopeutumista. Suomeen saavuttua moni turvapaikanhakija tuntee paljon kiitollisuutta ja kokee ensin niin sanotun kuherruskuukauden- tai shokkivaiheen, jonka jälkeen haasteet, kuten uuden kulttuurin epäily tai torjuminen ja koti-ikävä voivat tulla esille. Ahdistusta aiheuttavat epävarmat olotilat ja ikuiselta tuntuva ”paperisota” sekä joidenkin kohdalla toistuvasti henkilöllisyyden todistelu voi saada oman identiteetin kyseenalaistamista. Käsittelemättömänä jääneet reaktiovaiheet voivat johtaa masennukseen, josta saattaa seurata epätoivoa, univaikeuksia, psyykkisiä oireita tai harhaluuloja. Pärjääminen uudessa maassa ei ole aina varmaa ja vaatii usein uhrauksia sekä kovaa työtä. Riskeistä huolimatta useat maahanmuuttajat ovat valmiita ottamaan sitä toiveikkaamman tulevaisuuden toivossa. (Landi & Hurmerinta 2017, 27.)

Mielenterveystalo (2022a) nostaa esille maahanmuuton haasteet sekä toteaa maahanmuuton olevan psyykkisesti raskas prosessi. Kukaan ei valmista maahanmuuttajia siihen kuinka stressaavaa sopeutuminen uuteen kulttuuriin ja yhteiskuntaan voi olla. Usein maahanmuuttoon ja uuteen alkuun monet kokevat voimakkaita tunteita sekä reagoivat ollessaan uuden tilanteen edessä, tämä saattaa hämmentää ja pelottaa. Uusi ympäristö voi tuntua hyvin erilaiselta ja vaikealta sekä prosessin aikana on tavallista tuntea epätoivoa. Kaikki tunteet ovat täysin tavallisia muutoksen edessä, ja jokainen käy ne läpi jossain vaiheessa, mutta miten siitä selviää, onkin jokaisen kohdalla henkilökohtaista. Turvapaikanhakijat ovatkin hyvin haavoittuvassa asemassa, sillä heillä ei ole minkäänlaista turvaverkkoa ja ovat asemassa missä he joutuvat rakentamaan kaiken alusta.

Isot elämänmuutokset aiheuttavat ihmisten elämässä erinäisiä tuntemuksia ja reaktioita. Iso muutos on erityisesti silloin, kun ympäristö on aivan uusi ja erilainen. Uuden ympäristön tavat, kieli, ilmasto ja ihmiset vaativat uutta sopeutumista. Maahanmuuttaja käy läpi uuden tilanteen edessä prosessin, jonka aikana hän tulee käsittelemään sisäisesti niitä vaikutuksia, joita ulkoiset muuttuneet olosuhteet aiheuttavat hänen elämässään. Jokaiselle prosessin eteneminen on yksilöllistä ja siihen vaikuttaa aikaisempi kokemus, ikä, käytännön asioiden järjestäminen sekä ihmisen sosiaalinen verkosto. (Mielenterveystalo 2022a.)

Maahan tulleet turvapaikanhakijat ovat usein täynnä toivoa ja haaveita paremmasta elämästä, mutta joutuvat kohtaamaan maahan tullessaan erilaisia haasteita ja tarpeita. Vaikka turvapaikanhakijalla saattaa olla iloinen, että on päässyt vihdoinkin uuteen maahan ja odotus uudesta elämästä saattaa tuntua ihanalta. Kotimaa ja sen kaipuu saattaa olla vielä pitkään ajatuksissa ja elämä saattaa tuntua jakautuneelta kahtia. Onkin erittäin tärkeää, että uudessa maassa maahanmuuttaja saisi sosiaalisia kontakteja, jotka tukevat ja auttavat maahan tullutta eri tilanteissa. Ammattilaisen tuki on tärkeää turvapaikanhakijalle maahanmuuton

erivaiheissa. Ammatilainen voi kartoittaa turvapaikanhakijan resurssit sekä auttaa tätä häntä hyödyntämään omia voimavarojaan ja kiinnostuksen kohteitaan uudessa elämäntilanteessa. (Mielenterveystalo 2022a.)

Maahanmuuttajien hyvinvointia ajatellessa täytyy ottaa huomioon, että pitkäaikaisen stressin alla eläminen saattaa vaikuttaa myös mielenterveyteen. Useat maahanmuuttajat tulevat turvaan maista missä on koettu sotaa, levottomuutta sekä vainoa ja uhkaa. Kotimaassa eläessään on saattanut pärjätä hyvin, mutta maahan muutettua ja turvaan päästyä saattaa oireilu kaikesta kokemuksesta alkaa. Onkin tärkeää miettiä, miten selviytyä parhaiten uudessa muuttuneessa elämäntilanteessa, mitä itse voisi tehdä ja miten jaksaa eteenpäin. Onkin erityisen tärkeää heti alusta asti itse pyrkiä huolehtimaan arjen hyvinvoinnista, koska se on auttava osatekijä yllä pitämään niin psyykkistä kuin fyysistä terveyttä. Mikä tahansa toimeliaisuus lisää oman elämän hallinnan tunnetta sekä edistää omaa hyvinvointia. (Mielenterveystalo 2022a; Mielenterveystalo 2022b.)

Stressillä on altistavia ja laukaisevia tekijöitä liittyen ihmisten psyykkisiin häiriöihin ja hyvinvointiin. Turvapaikanhakijoihin ja palkolaisiin kohdistuu kotimaassa, matkalla ja uudessa asuin ympäristössä vaatimuksia, jotka kuluttavat voimavarojen kantokykyä ja vaikeuttavat näin sopeutumiseen. Stressiä aiheuttavia tekijöitä henkilölle voi olla lähtömaassa koetut haasteet, taloudellinen tilanne, syrjintä, yksinäisyys, turvallisuuden tunne, sosiaaliset suhteet sekä turvapaikkaprosessin haasteet. Turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten ongelmat ja pahoinvointi ei yleensä esiinny heti uuteen maahan asetettua vaan ilmenee vasta jonkin ajan kulutta maahan tulon jälkeen. (Snellman, Seikkula, Wahlström & Kurri 2014, 207.)

THL (2022d) määrittelee hyvinvoinnin kolmeen osa-alueeseen terveys, materiaallinen hyvinvointi sekä koettu hyvinvointi. Koettu hyvinvointia voi mitata yksilön elämänlaadulla. Elämänlaatu koostuu yksilön terveydestä, materiaalisesta hyvinvoinnista, ihmissuhteista, omanarvontunnosta sekä mielekkästä tekemisestä. Ihmisen kokonaisvaltainen hyvinvointi on moninainen asia ja kaikki hyvinvoinnin osa-alueet ovat kytkeytyneet toisiinsa, näen tukien toinen toistaan. Oma hyvinvointi ja sen ylläpitäminen on paljonkin itsestä kiinni. Turvapaikanhakijat, jotka ovat heikommassa asemassa, kulttuurin, uuden ympäristön ja kielen suhteen tarvitsevat tukea löytämään keinot itsensä huolehtimiseen.

5 Kotoutuminen ja kotouttaminen

Kotouttamisella ja kotoutuminen ovat suomen kielessä uudissanoja, jotka ovat tulleet kotouttamislainsäädännön mukana 1990- luvun puolivälissä. Kotouttamisella ja kotoutuminen ovat toisiaan tukevia. Kotoutumisella tarkoitetaan niitä tapahtumia, joita tapahtuu, ihmisen

muuttaessa uuteen maahan pysyvästi sekä löytää uudesta maasta oman paikkansa olla ja toimia. Puolestaan kotouttaminen tarkoitetaan julkisen hallinnon toimenpiteitä, jotka tukevat yksilön kotoutumista. (Saukkonen 2020, luku 1.)

Kotoutuminen on hyvin laaja-alainen ja monimutkainen ilmiö. Kotoutumisen ensimmäinen tunnusmerkki on laaja-alaisuus. Ihmisen siirryttyä kokonaan uuteen elinympäristöön, hänen kokoelämänsä muuttuu. Yleensä kieli ja kulttuuri ovat hänelle uusia, sosiaaliset suhteet katkeavat, yhteiskunnan pelisäännöt muuttuvat, yksilön kykyä ja ansiota ei välttämättä enää arvosteta. Kotoutuminen on koko elämää läpi leikkaava tapahtuma, joka kattaa elämän kaikki osa-alueet. (Saukkonen 2020, luku 1.)

5.1 Kotoutumiseen vaikuttavat tekijät

Kotoutumisen ollessa laaja-alaista elämän läpi kattava tapahtumasarjojen kokonaisuus, kuitenkin kotoutumisen edistämisen kannalta kotoutumisen toiminta tulee kaikilta yhteiskunnan osa-alueilta niin tietoisesti kuin tiedostamatta. Kotouttamiseen osallistuvat toimet ovat julkisista viranomaisista erilaisten palveluiden tarjoajiin, naapurit ja tuttavat, kadulla käveleviin ohikulkijoihin sekä sosiaalisen median käyttäjiin. Kohtaamiset ovat kotoutujille tärkeitä; ystävällisyys ja huomaavaisuus edesauttavat asiaa, kun puolestaan toistuvasti vihamieliset ilmeet sekä eleet vaikeuttavat henkilön inklusiota yhteiskuntaan ja nähdä itseään sen jäsenenä. (Saukkonen 2020 luku 1.)

Kotoutuminen on siis kyseessä prosessista, jolloin maasta toiseen muuttanut löytää oman paikkansa. Tavoitteena integraatio yhteiskuntaan, joka tarkoittaa maahanmuuttajan omien kulttuurien, etnisyyden ja perinteiden säilyttämistä samaan aikaan omaksumalla uuden kotimaansa sekä päästää yhteiskunnan jäseneksi. Tarkoituksena ei ole siis unohtaa vanhaa vaan sulautua ja yhdistää kaksi kulttuuria. (Saukkonen 2020 luku 1.)

Kotoutuminen ja yhteiskuntaan integroituminen mitataan usein maahanmuuttajan työpaikan saamisella. Työpaikka nähdään mittarina kotoutumisen onnistumisella, sillä työllistyttyään ajatellaan, että ihminen pystyy elättämään itsensä sekä saa erilaisia sosiaalisia verkostoja työelämästä. Elämä on kuitenkin paljon muuta kuin työtä ja kotoutumisen kannalta on tärkeää löytää itsensä muistakin konteksteista kuin työstä. Fyysisen ja psyykkisen puolen huolehtiminen on erittäin tärkeätä ja iso osa onnistuneen kotoutumisen kannalta. Saukkonen (2016) jakaakin kotoutumisen neljään osaan artikkelissaan. Rakenteellinen kotoutuminen on merkittävä osa-alue työmarkkinoille sekä yhteiskunnan taloudessa. Rakenteellista integroitumista näkyy myös esimerkiksi koulutusjärjestelmiin pääseminen sekä niissä menestyminen. Rakenteellisessa kotouttamisessa on myös kyse vaikuttamisen mahdollisuudesta sekä maahanmuuttajan fyysisen ja psyykkisen kunnon ylläpitämisestä. Aktiivisilla elämäntavoilla ja itsestään

huolehtiminen on tärkeää ja vaikuttaminen esimerkiksi poliittisesti vaikuttamisen näkökulmasta osallistumalla äänestämiseen.

Kulttuurinen kotoutuminen on asuinmaan kielen tai kielten oppimista. Kielitaidon oppiminen on nyky-yhteiskunnassa ensisijaisen tärkeää ja avain menestymiselle elämässä. Kulttuurista integroitumista on myös uuden maan arvojen, normien sekä yhteiskunnan pelisääntöjen oppiminen ja niiden ymmärtäminen. Kulttuurinen integroituminen on kuitenkin kummankin puolinen tapahtuma, jotta maahanmuuttaja pystyy integroitumaan kuitenkin menettämättä omaa alkuperäänsä, on kantaväestönkin oltava vastaanottavainen. Jotta akkulturaatio eli kulttuuriin sulautuminen tapahtuisi on kantaväestön huomioitava monikulttuurinen yhteiskunta osana yhteisöä ja kantaväestön tuli näin ollen oppia ymmärtämään erilaisten olemassa olevien kulttuureita sekä niiden keskeisiä piirteitä. Vuorovaikutuksellinen kotoutuminen tarkoittaa sosiaalisten suhteiden rakentamista. Jotta segregatiota eli sosiaalista eriytymistä tapahtuisi maahanmuuttajalle on suotavaa, että maahanmuuttajalla olisi monipuolisesti erilaisia suhteita eri väestöryhmiin kuuluviin ihmisiin sekä maahanmuuttajalla olisi useita erilaisia verkostoja. Kielitaito nousee tärkeäksi edellytykseksi verkostoitumiselle, mutta rohkeus osallistua ja olla sosiaalinen kantaväestön kanssa parantaa kielitaitoa sekä lisää itseluottamusta pärjätä vuorovaikutustilanteissa. identifioiva kotoutuminen kulkee rinnakkain muiden edellä mainittujen kotoutumisen osa-alueiden kanssa. Maahanmuuttaja identifioituu uuteen kotimaahansa, kun integraatio sekä identifioituminen onnistuu ja maahanmuuttaja kokee itsensä uuden kotimaansa yhdenvertaiseksi jäseneksi. Kotoutumisen onnistuttua maahanmuuttaja kokee yhteenkuuluvuuden tunnetta ja näkee uuden kotimaansa myönteisessä valossa. (Saukkonen 2016.)

Turvapaikanhakijoille vastaanottokeskus on ensimmäinen kosketuspinta kantaväestöön ja kokemus suomalaisesta kulttuurista. Saukkonen (2016) nostaa artikkelissaan esille, kuinka maahanmuuttajat eivät kotoudu ainoastaan uuteen kotimaahansa ja yhteiskuntaan, kuinka he kotoutuvat myös paikallisesti. Enimmäkseen kotoutumista tehdään myös lähiympäristössä ja oman paikkansa etsimisen kannalta on tärkeää huomioida sosiaalisten suhteiden luominen. Suomalaisuuden kokeminen saatetaan yksinkertaisuudessaan kokea helsinkiläisyyden kautta ja paikallinen identiteetin rakentuminen saattaa kytkeä yhteen ihmiseen ja hänen kanssaan kokenut kokemuksen myötä. Kotouttaminen ja ihmisen kotoutumien alkaa aivan heti ihmisen tänne saapuessa.

5.2 Turvapaikanhakijan kotouttaminen

Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) määrittää maahanmuuttajin kotouttamistyötä. Kotouttaminen on viranomaisten ja muiden osapuolien järjestämät toimenpiteet, joilla edistetään ja tuetaan maahanmuuttajien maan oloihin sopeutumista. Tavoitteena on, että kaikki

maahanmuuttajat saavat perustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, työelämästä ja kotoutumista edistävistä palveluista. (Kotoutuminen 2022.) Suomessa maahanmuuttajien kotouttamisesta vastaa Työ- ja elinkeinoministeriö. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten maahanmuuttoyksiköt ja kunnat vastaavat omalta osaltaan maahanmuuttajien kotouttamisesta. Turvapaikanhakijan alkuperähdytyksestä huolehtivat vastaanottokeskukset ja kiintiöpakolalaisten alkuperähdytyksestä huolehtii maahanmuuttovirasto. (Maahanmuuttovirasto 2022e.)

Kotouttamislain mukaan palveluita saa, kun turvapaikanhakija saa myönteisen turvapaikkapäätöksen ja hänet rekisteröidään kuntaan. Turvapaikanhakijat ovat tavallaan välitilassa, jossa odottavat tietoa siitä, saavatko oleskeluluvan. Vastaanottotoimintaa säätelee vastaanotolaki (746/2011), joka on eri kuin kotouttamista edistävä laki. Näillä perusteilla Maahanmuuttovirastolle sekä vastaanottokeskuksille ei kuulu turvapaikanhakijoiden kotouttaminen. Turvapaikanhakijoiden omatoimisuuden edistämiseksi vastaanottokeskuksissa järjestetään erilaista toimintaa esim. työ- ja opintotoimintaa, yhteiskunnan pelisäännöistä sekä erilaisia harastustoimintaa. (Maahanmuuttovirasto 2016.)

Vastaanottokeskuksissa turvapaikanhakijoille tarjotaan suomalaisen yhteiskunnan kursseja. Suomalaisen yhteiskunnan peruskurssikokonaisuuden (SYK) tarkoituksena on perehdyttää asiakkaita suomalaiseen yhteiskuntaan. Kokonaisuuden tarkoituksena on antaa tietoa vastaanottokeskuksessa asumisesta, oikeuksista ja velvollisuuksista sekä antaa alkutiedot ja perehdytys suomalaisesta yhteiskunnasta ja toimintakulttuurista. Osioita ovat tasa-arvo ja yhdenvertaisuus, seksuaaliterveys ja seksuaalisuus, Suomen lainsäädäntö, työssä Suomessa ja suomalainen yhteiskunta. (Maahanmuuttovirasto 2022f.)

5.3 Esikotouttaminen

Turvapaikanhakijat elävät vastaanottokeskuksissa taikka yksityismajoituksessa, he voivat odotus prosessin aikana aloittaa kielenopiskelun taikka anoa työlupaa ja työskennellä. Kuitenkaan turvapaikanhakijoille ei ole lainnoja olevaa määritelmää tai velvoitetta kunnan taikka vastaanottokeskuksen tuottaa maahanmuuttajille vastaavaa kotoutumisen palveluita. Esikotouttamisella ei ole oikeaa määritelmää, mutta sitä voi ajatella maahanmuuttajien kotouttamisen kaltaisena, eri tahojen järjestämänä esikotoutumisen edistämisenä ja tukemisena keinoina. (Haverinen 2018, 312.)

Vastaanottokeskuksessa vietetty aika on tarkoitettu lyhytaikaiseksi hetkeksi ennen kuin turvapaikan hakija saa päätöksen. Todellisuudessa tämä prosessi saattaa venyä ja turvapaikanhakija saattaa viettää vuosia vastaanottokeskuksissa. Vaikkakin missään ei ole mitään lakiin nojaavaa velvoitetta, turvapaikanhakijoilta on samankaltaisia odotuksia kuin maahanmuuttajalta. Integroitumisesta, työllistymisestä sekä kielenoppimisesta. (Haverinen 2018, 311.)

Yhteiskuntamme siis odottaa, että turvapaikanhakija saa samanlailla kotouttamista kuin maahanmuuttaja.

Turvapaikanhakija saa ensimmäisen kosketuspintansa suomalaisuuteen usein vastaanottokeskuksesta ja kotoutumisen prosessin kannalta voisimme ajatella sen alkavan jo sieltä. Esikotouttaminen nähdään kotouttamisen kaltaisena toimena, jonka tarkoituksena on osallistuttaa ja kannustaa turvapaikanhakijaa kotoutumaan ja integroitumaan uuteen yhteiskuntaan. Kuitenkaan lain nojalla turvapaikanhakijat eivät saa vielä kunnan järjestämiä kotoutumisen palveluita ja näin ollen esikotouttaminen jää vastaanottokeskuksen ja kolmansien sektoreille. (Nisula 2018, 17.)

Kansalaismielipide tutkimuksen tuloksissa nousee esille, turvapaikanhakijoiden pitkät odotusajat vastaanottokeskuksissa ja kuinka tutkimukseen osallistuneet kokivat heille tärkeäksi, että odotusaika voisi jollain lailla hyötyä käyttää. Kotoutumisen kannalta oleelliseksi koettiin, että turvapaikan hakijalle tulisi tarjota mahdollisimman aikaisin järkevää sekä hyödyllistä tekemistä suomalaisessa yhteiskunnassa turvapaikkaprosessin ajaksi. Suomen kielen oppiminen koettiin myös tärkeäksi. Toiminnan järjestäminen ennaltaehkäisee turvapaikanhakijoiden turhautuista sekä siihen liittyviä muita oireita. (Sisäministeriö 2017.)

Kansalaisaloitteen esikotouttamisen johtopäätöksissä pohdittiin esikotouttamisen tuottamaa taloudellista menetystä, jos turvapaikanhakija ei saakaan myönteistä päätöstä ja hänet lähetetään takaisin kotimaahansa. Kansalaisfoorumista nousi kuitenkin esille, että kaikille tarjottava koulutus ja kokemus suomalaisesta yhteiskunnasta on ihmiselle hyödyllistä. Koettiin, että kotimaahansa palaavalla olisi paremmat mahdollisuudet selvitä maahan paluusta sekä hänellä olisi keinoja ja taitoja rakentaa yhteiskuntaansa paremmaksi. Tutkimuksessa kansalaisfoorumiin osallistuvat koulutuksen tarjoaminen rinnastettiin kehitystyöhön. (Sisäministeriö 2017.)

6 Ryhmätoimintaa tukevia menetelmiä

Seuraavissa kappaleissa kuvaamme ryhmätoimintaa tukevia menetelmiä. Ryhmän vetäjinä toteutamme ohjaustyötä sekä perehdymme erityisesti vastaanottokeskuksessa tapahtuvaan ohjaukseen. Osallisuus on ryhmätoiminnan tärkein elementti ja sen vaikutukset toiminnan ylläpitämiselle on oleellista.

6.1 Ohjaustyö vastaanottokeskuksessa

Suomessa toteutettava ohjaus pohjautuu amerikkalaiseen ja brittiläiseen counselling -perinteeseen. Frank Parsons perusti vuonna 1908 Yhdysvalloissa ensimmäisen ammatinvalintatoiniston, missä ohjauksen (counselling) ammatillinen toiminta katsotaan saaneen alkunsa.

Parsonsin mukaan työntekijän pitämä ohjauksen pitäisi olla tieteellistä ja systemaattista. Carl R. Rogers kehitti ensimmäistä varsinaista ohjausteoriaa 1940 luvulta lähtien psykiatristen potilaiden parissa tehtävään työhön. Ohjaus -sana tarkoittaa ohjaamista ja neuvomista, mikä on vakiintunut suomen kieleen käännöksenä englanninkielisestä sanasta ”counselling”. (Sayed 2015, 9-10.)

Ohjauksella tarkoitetaan yhteistoimintaa, missä tuetaan ja edistetään ohjattavan oppimista, kasvua työ - tai ongelmaratkaisuprosesseja käyttäen erilaisia keinoja ohjattavan toimijuuden vahvistamiseksi. Hyvä ohjaus koostuu kunnioittavasta, rakentavasta kohtaamisesta sekä dialogisesta vuorovaikutuksesta. (Vehviläinen 2014, 12.)

Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta (746/2011) ja ulkomaalaislaki (301/2004) määrittävät turvapaikanhakijan asemaa ja heidän kanssaan tehtävää ohjaustyötä (Miettinen ym. 2013, 177). Puukari ja Korhosen (2013, 181) toteavat, että monikulttuurinen ohjaus on vastaanottokeskuksessa tehtävä jatkuvan muutoksen ja epävarmuuden keskellä. Työskennellessä asiakkaan kanssa on pidettävä mielessä myönteisen tai kielteisen päätöksen mahdollisuutta, mikä myös tuo ohjaus- ja neuvontatyöhön turvapaikkapäätöksen ennakoimattomuudesta. Turvapaikanhakijan turvapaikkapäätös on tietynlainen kriittinen kohta elämänhallinnassa, jossa asiakasta on tuettava näkemään molempien vaihtoehtojen realistiset mahdollisuudet.

Työelämässä vaadittavien taitojen, tietojen ja yleis- osaamisen sisällöt ja muodot ovat jatkuvassa muutoksessa. Globalisaation ja kansainvälisyyden tuomat asiantuntijavaatimukset liittyvät kulttuuriosaamiseen, suvaitsevaisuuteen, kielitaitoon, eettisyyteen ja sopeutumistaitoon. Työntekijän tulee olla suvaitsevainen, kulttuurisensitiivinen, osata kyseenalaistaa ja tiedostaa omia ennakkoluuloja sekä ymmärtää toisen ihmisen maailmankatsomusta. (Katisko 2016, 200.) Kulttuurisensitiivisyys tarkoittaa ammattilaisen kunnioittavia ja arvostavia vuoro-vaikutustaitoja, sekä sanallisia että sanattomia kohtaamisia työntekijän ja asiakkaan välillä niin, että osapuolilla on oikeus kulttuurinsa ilmaisuun sekä kuulluksi ja hyväksytyksi tulemiseen (THL 2021b).

Asiakkaan asumisajan pitentyessä asiakkaan tarpeet, ongelmat ja tiedontarve moninkertaistuvat. Turvapaikkaprosessin pitkittyminen vaikeuttaa entistä enemmän minkälaiset palvelut auttavat asiakasta parhaiten. Tämä haastaakin työntekijän tekemää ohjaustyötä asiakkaalle sillä asiakkaan odottaessa päätöstä, hänen tarpeensa moninaistuessa sekä asiakkaan odotusten kasvaessa, oikeanlaisten palveluiden sekä asiakkaan tukeminen on vaikeampaa. Asiakas saattaa ajatella odotusprosessin aikana, että myönteinen päätös ratkaiseekin kaikki ongelmat vaikkakin sen saaminen on vasta ensimmäinen askel päästä osaksi Suomalaista yhteiskuntaa. (Miettinen ym. 2013,183.)

Asiakkaan kanssa on tärkeitä vuorovaikutustilanteissa kohdata hänet yksilönä ja antaa mahdollisuus tuoda itseänsä esille, eikä luokitella häntä esimerkiksi sairautensa tai ongelmansa mukaan. Esimerkiksi asiakas ei ole vain turvapaikanhakija, vaan hän on kokonaisuus, jolla on myös vahvuuksia, tietoa, taitoa ja mielipiteitä. Työntekijän tulee olla suvaitsevainen, osata kyseenalaistaa ja tiedostaa omia ennakkoluulojaan sekä ymmärtää toisen ihmisen maailmankatsomusta. Ohjauksessa korostuu kuuntelu ja puolueettomuus, välttämällä liikaa utelemista ja turhaa kyselemistä. (Ekström, Leppämäki ja Vilen 2008.) Vastaanottokeskuksessa asuvien henkilöiden kanssa tehtävässä ohjaustyössä ei ole olemassa selkeitä menetelmiä, vaan ohjaustilanteissa edetään yksilöllisesti sen mukaan, mihin ongelmaan asiakas pyytää apua. Vuorovaikutusosaaminen korostuu ohjaustyössä. Onkin tärkeä huomioida, että ohjaustyössä vaikuttaa paljonkin se, että vastaanottokeskuksessa asuvien asukkaiden kokemus sosiaali- tai ohjaustyö voi olla vierasta sekä asiakkaan aikaisemmat kokemukset voivat olla hyvinkin erilaisia verrattuna kotimaahansa. (Korhonen & Puukari 2013, 183.)

6.2 Turvapaikanhakijan osallisuus

Osallisuus on monisyisen- ja tasaisen kuulemisen, tekemisen ja tuntemisen kokonaisuus. Tärkeitä on sitoutuminen, kuulluksi tuleminen ja luottamus. Osallisuus on henkilökohtainen kokemus tai tunne kuulumisesta yhteisöön ja yhteiskuntaan. Osallisuudessa on kyse sitoutumisesta yhteiskuntaan, tulevaisuuteen, ympäristöön ja yhteisöihin, sekä yhteenkuuluvuuden tunteen syntymisestä ja oikeudenmukaisuudesta. Syrjäytymisen vastavoima on osallisuus. (Pajula, 2014, 9.)

Kotoutumiseen ja sen onnistumiseen liittyy erityisesti osallisuus. Osallisuudesta kerrotaan myös Suomen perustuslaissa (L731/1999, 2 §) henkilön oikeudesta vaikuttaa ja osallistua asuin ympäristön ja yhteiskunnan kehittämiseen. Sosiaalihuoltolakiin (L1301/2014) on myös kirjattu asiakkaan oikeudesta, jonka lähtökohtana on mm. vähentää eriarvoisuutta ja lisätä osallisuutta. Kunnan asukkaiden osallistumisoikeus mainitaan Kuntalaissa (L410/2015).

Osallisuus (involvement) vaatii luottamussuhteiden syntymistä ammattilaisten ja asiakkaiden välillä sekä asiakkaiden kesken. Osallistuminen (participation) tarkoittaa sitä, että yhteisiin asioihin ja päätöksiin on mahdollista vaikuttaa. (Hyväri 2016, 120-121.)

Turvapaikanhakijoiden osallistaminen ja toiminnan innostaminen on vapaaehtoistoiminnan suurimpia haasteita. Osallistumattomuus ei yleensä johdu siitä, ettei turvapaikanhakija olisi halukas ottamaan osaa toimintaan, vaan usein kyseessä on liian vähäinen tieto tapahtumasta, tietämättömyys, mitä tapahtumassa tehdään, minkälainen aikataulu tai mitä muita käytännön toimia on. Osallistamisen haasteita voivat olla pitkät välimatkat, epävarma kielenkäyttö ja uudessa ympäristössä asioiminen. (Hurmerinta 2017a, 80.)

Vastaanottokeskuksen asiakkailla ei ole paljon mahdollisuutta vaikuttaa omiin asioihin verrattuna oleskeluluvan saaneisiin. Osallisuuden kokeminen on erittäin tärkeää, mitä pitäisi mahdollistaa maahanmuuttajien kanssa niin paljon kuin mahdollista. Uudessa maassa kielitaidottomuus vaikeuttaa itsenäistä tapaa päästä etsimään esimerkiksi tietoa, millä pääsisi vaikuttamaan itseään koskeviin asioihin. Vastaanottokeskuksen asiakkaat joutuvat sopeutumaan muiden ihmisten varassa. Suomessa vuoden 2015 jälkeen vastaanottokeskuksissa osallistava virkistystoiminta on lisääntynyt, mutta ei ole riittävää erityistarpeisiin vastaavaa toimintaa turvapaikanhakijaperheille. Yhteisen kielen puute turvapaikanhakijoiden ja toiminnan ohjaajilla ei tarvitse olla toiminnan este. (Hurmerinta 2017b, 90.)

Hurmerinnan ja Mikkosen (2017, 94) mukaan turvapaikanhakijaperheiden toimintaan aktivoiminen ja sitouttaminen on ollut aina haasteellista. Tarjoilujen ja selkeästi kuvitettujen kutsujen avulla asiakkaita on yritetty houkutella paikalle ja sitouttaa eri keinoin. Fyysinen läsnäolo on todettu toimivimmaksi osallistavaksi keinoksi, sillä kun turvapaikanhakijoita kohtaa paikan päällä, niin heihin saa kontaktin ja toiminnasta voidaan keskustella.

6.3 Kohtaaminen

Hyvässä ja kunnioittavassa kohtaamisessa on mukana aitoa läsnäoloa. Keskustelua kahden ihmisen välillä. Hyvässä kohtaamisessa näemme toisen ihmisen. Meidän onkin oltava hyvin tietoisia siitä, kuinka meidän omat näkemyksemme ja kokemuksemme itsestämme vaikuttaa siihen, miten koemme toiset. Koska vastaanottokeskuksissa asuvien turvapaikanhakijoiden elämäntilanteet ovat usein haastavia ja siksi vastaanottokeskuksien henkilökunta ei aina voi välttämättä tarjota turvapaikanhakijoiden ongelmiin vastauksia. Kuitenkin vastaanottokeskuksien henkilökunta voi vaikuttaa siihen, miten asiakas tulee kohdatuksi ja siinä on jo iso merkitys. Kokeeko asiakas, että hänet kuullaan ja kohdataan. (Miettinen ym. 2013, 187.) Maahanmuuttajien kanssa tuleekin olla hyvin tietoinen heidän heikommasta asemastaan. Kohtaamisessa maahanmuuttajien kanssa asettaa valta-aseman. Missä kohtaaja on vallankäyttäjä ja maahanmuuttaja on heikommassa asemassa. Meidän jokaisen on tärkeä olla sensitiivisiä ja tiedostaa omat ennakkoluulomme ja opetella ohjaamaan omia ajatuksia pois oletuksista. Jokainen ihminen ansaitsee kulttuuristaan, kielestään, etnisestä taustasta tai uskonnostaan tulla kohdatuksi yksilönä, jolla on ollut aivan oma elämänsä, jonka hän saa kertoa.

Dunderfelt (2016, 9) pohtii vuorovaikutuksen tärkeyttä ja avaa vuorovaikutuksen, kohtaamisen ja ihmisten välinen kommunikaation olevan parhaillaan innostavaa, ihanaa, mahtavaa, kehittävä ja elämänlaatua parantavaa. Pahimmillaan huono kohtaaminen, vuorovaikutus ja ihmisten välinen kommunikaatio voi ilmetä raastavana, haavoittavana ja elämänlaatua huonontavana kokemuksena. Maahanmuuttajien kanssa tapahtuva kohtaaminen on ensisijaisen tärkeää, sillä maahanmuuttaja luo itselleen uudessa maassa ja kulttuurissa uuden identiteetin.

Kohdatessamme niin yksilön kuin kulttuuristenryhmän käsitellään heidän kanssansa, sitä kuka hän on ja mihin he kuuluvat. Ihmisen arvostava kohtaaminen tuo mahdollisuuden hyvään.

7 Tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyömme oli kehittämistyö, jonka työelämäkumppanina toimii Robert Huberin tien vastaanottokeskus Luona Oy. Kehittäminen tavoittelee muutosta, jolla pyritään parempiin ja toimivampaa toiminta malleihin ja rakenteisiin, kuin aikaisemmin. Kehittämisessä keskeinen elementti on tavoitteellisuus. Edellytyksenä kehittämistoiminnalle voivat olla ajankohtainen tilanne, toiminnan epäkohdat tai uuden asian tuominen. (Toikko & Rantanen 2009, 16.) Opinnäytetyömme tarkoituksena oli tuottaa turvapaikanhakijaisille ryhmätoimintaa, jonka toiminta pohjauttaa läsnäololle, kohtaamiselle sekä antamalla huomiota turvapaikanhakijaisille. Kehittämistoiminnalla tavoitteena oli havainnoida esikotouttamisen vaikutuksista sekä herättää ajatuksia ryhmätoiminnan tuottamisen hyödyistä.

Toteutimme vapaaehtoisen avoimen ryhmätoiminnan turvapaikanhakijaisille. Toiminnallisissa menetelmissä oleellista on, että toiminnot ovat yksinkertaisia ja edullisia toteuttaa. Toiminta pohjautuu ensisijaisesti läsnäololle, kohtaamiselle ja huomioimiselle. (Hurmerinta 2017b, 91.) Ryhmätoiminnan tarkoituksena oli järjestää asiakkaille toimintaa, jossa meidän yhdessä asiakkaiden kanssa erilaisiin kulttuurisiin tapahtumiin, kuten kirjastoihin, museoihin ja Suomenlinnaan. Tapaamiset olivat keskustelumaisia, joissa yhdistimme toimintaan asiakkaiden kanssa arkisia asioita ja tutustuen samalla suomalaiseen ympäristöön, tapoihin sekä kulttuuriin. Ryhmätoiminta muuttui kuitenkin toteutuksen aikana vastaanottokeskuksessa järjestettävään toimintaan. Toteuttaessamme esikotouttamisen toimintaa koimme esikotouttamisen tärkeänä turvapaikanhakijoille. Koemme, että esikotouttaminen nostaisi turvapaikanhakijoiden hyvinvointia, osallisuutta sekä integroitumista yhteiskuntaan.

7.1 Kehittämistyön menetelmät

Toikko ja Rantanen (2009, 15) toteavat, että kehittäminen on konkreettista toimintaa, jolla pyritään selkeästi tavoittelemaan määriteltäviä tavoitteita. Opinnäytetyömme tavoitteena oli kehittää asiakkaiden hyvinvointia turvapaikkaprosessin aikana vastaanottokeskuksessa. Toikkosen ja Rantasen (2009, 16) mukaan kehittämistä voi toteuttaa yksilökohtaisesti, jolloin tavoittelun tarkoituksena samanaikaisesti on rakenteelliset uudistukset. Tällöin kehittäminen voi sisältää uusien ideoiden keksimistä, ideoiden levittämistä sekä vakiintumista. Kehittäminen on käytännöllisten asioiden korjaamista, parantamista, että edistämistä. Ymmärsimme oman opinnäytetyömme kehittämistyön rajallisuuden ja ymmärrämme, että laki ei velvoita vastaanottokeskusta tuottamaan toimintaa. Tavoitteemme kehittämistyöllemme olikin herättellä ajatusta toiminnan tuottamisen hyödyistä turvapaikanhakijalle. Vaikka

vastaanottokeskusta ei velloiteta toiminnan tuottamiselle, saattaa se kuitenkin pitkällä aikavälillä palvella vastaanottokeskusta sekä yhteiskuntaa. Toikko ja Rantanen (2009,17) kuvaavat kehittämistoimintaa muutokseen tähtääväksi, jolloin tavoitellaan jotakin parempaa tai tehokkaampaa kuin mitä aikaisemmat toiminnot sekä rakenteet ovat tuottaneet.

Toikkosen ja Rantasen mukaan (2009, 13,18) kehittämismenetelmät liittyvät oletukseen, jonka mukaan oikeanlaisella menetelmällä saadaan aikaan haluttujen tuloksien kautta. Kehittämisvälineet voidaan analysoida esimerkiksi pyrkimyksellä selvittämään kehittämisen tarvetta ja kehittämiseen liittyvien sosiaalisten prosessien ylläpitämiseen sekä valittujen tavoitteiden saavutusten arvioimista. Ajankohtaisten tutkimuksien ja kehittämistoimien rajapinta kulkee toimintatutkimuksessa, kehittävän työntutkimuksessa sekä tutkimusavusteinen kehittäminen.

Kehittämistyömme menetelmälliseksi viitekehykseksi valikoitui toimintatutkimus, koska toimintatutkimus on Kurt Lewisin (1951) kenttäteorian ja ryhmadynamiikan perustalta kehittynyt suuntaus, jossa nousee esille todellisuuden muuttamista osana tutkimus prosessia. Brydon-Miller, Greenwood ja Maguire (2003) korostavat, että toimintatutkimuksen ideana on tuottaa muutoksia sosiaalisessa todellisuudessa ja samanaikaisesti tutkien tapahtuvia muutoksia, eli tarkoituksena on toiminnan kehittäminen ja sen samanaikainen systemaattinen seuranta. Kuitilan ja Heikkisen (2001) mukaan tutkimuksessa tarkoituksena on teorian ja käytännön yhdistäminen. Heron ja Reason (1997) toteavat, että toimintatutkimus vaatii monia kokeilevia vaiheita, joissa käytäntö ja reflektio kohtaavat sekä suunnittelu ja toteutus vuorottelevat. Toimintatutkimuksellista tutkimusprosessia ei voida usein ennalta suunnitella, vaan kehittämisprosessin aikaiset tapahtumat ja havainnot kuljettavat tutkimusprosessin polkua eteenpäin. Käytännöllisen tiedon tuottaminen onkin tavoitteena. Fals-Borda (2001) kertoo, että toimintatutkimuksella voidaan tavoitella yhteiskunnallista laajaa muutosta, sekä suppeampaa yksityisten toimijoiden henkilökohtaista oppimista. Brydon-Miller, Greenwood ja Maguire (2003) toteaa, että näin ollen toimintatutkimusta voidaan tarkastella selkeästi organisaation sisäisten toimintatapojen kehittämisenä tai laajasti koko yhteisöä liikuttavana demokratiaprojektina. (Toikko & Rantanen, 2009, 29-31.)

Toikkasen ja Rantasen (2009, 80-82) mukaan kehittämistoiminnan seuranta pohjautuu dokumentointiin, mitä saatetaan pitää käytännön tason kehittämistoiminnan välineenä. Kehittämistoiminnan seuranta näkyy käytännössä eri tavoin kerätyillä dokumentointiaineistoilla, jotka voidaan jäsentää ainakin neljään erilaiseen tyyppiin. Ensimmäinen dokumentointityyppi on kehittämistoiminnan virallista dokumentointia, joka yksinkertaisimmillaan keskittyy tutkimuksen määrällisen tunnuslukujen seurantaan. Toisessa dokumentointityypissä keskitytään enemmän toiminnan kuvaukseen, erilaisiin dokumentointi tavoilla, kuten kalenterilla minkä avulla voidaan, myöhemmässä vaiheessa seurata miten kehittäminen on edennyt. Kolmas dokumentointityyppi on kehittämistyön epävirallista seurantaa, kuten työntekijöiden reflektioivista

päiväkirjoista. Neljäs dokumentointityyppi koostuu erilaisista arviointidokumentoinneista. Dokumentointi voi tapahtua erilaisten arvioiden keräämisellä, kuten kyselyillä nykyhetkestä tai menneestä.

Dokumentointi muotona päiväkirja perustuu henkilökohtaiseen reflektointiin. Päiväkirjaa voidaan käyttää työkaluna, jossa kuvataan osallistujien sekä yhteistyötahojen tapahtumaa, ideoita, oivalluksia prosessin linjauksesta sekä tavoitteita ja työtapoja. Päiväkirja toimii siis erilaisten havainnoiden itsedokumentointi välineenä. Päiväkirja antaa syvyyttä kehittämistyön prosessiin ja myöhemmässä vaiheessa voidaan käydä tekstin prosessi läpi. Päiväkirjassa voidaan nostaa esille huomioita kehittämistyön yllättävistä käänteistä ja ristiriidoista sekä purkaa erilaisia myönteisiä ja kielteisiä kokemuksia. Dokumentointi välineenä päiväkirja saattaa luoda tunnelmia kehittämistyön sisäisistä todellisuudesta. (Toikko & Rantanen 2009,81.)

Opinnäytetyössämme toteutimme systemaattista havainnointia, jota voi toteuttaa kyselyn mukaisena mittarina. Tämän avulla kerätään kohteesta suunnitellusti tietoa. Systemaattista havainnointia voi käyttää yksin taikka liittää osaksi muuta havainnointi materiaalia. Opinnäytetyössämme näkyi myös osallistuva havainnointi, jolloin osallistuimme tutkittavan toimintaa, mutta tutkittavan kohteen ehdoilla. Itsedokumentointi toimii toisena havainnoinnin tapanamme. Itsedokumentointi on tutkittavan itse keräämää aineistoa fyysisen tai sosiaalisen ympäristön, toimintaansa, työskentelytilasta, päivän kulusta, toimintaan liittyvistä tunteista. Käytimme opinnäytetyössämme itsedokumentointina välineenä päiväkirjaa (Vilkkä 2021, 81,84).

Opinnäytetyössämme toteutimme päiväkirjadokumentointia niin, että kumpikin meistä kirjasi omat havaintomme ja kokemuksemme tapaamiskerojemme kehitysprojektin kulusta reflektiivasti. Sovimme, että käytämme osallistuvaa havainnointia osallistujien olemuksesta ja osallisuudesta, minkälainen tunnelma jokaisella kerralla oli ja oliko tapahtunut jotain muutosta tai kehitystä tapaamiskerralla. Osallistavalla havainnolle muutimme toimintaamme osallistujien ehdoille. Sovimme myös, että havainnoimme omaa toimintaamme ja muutamme havaintojemme pohjalta toimintaamme sopivammaksi. Opinnäytetyössä käytimme havaintojamme nostamalla yhteisiä kokemuksia ja tärkeitä havaintoja. Kirjasimme jokaisesta tapaamiskerrasta opinnäytetyöhön omista havainnoistamme yhteisen reflektiivian johtopäätöksen.

Toisena dokumentointityyppinä käytimme arviointidokumentointia, sillä tietyissä tilanteissa arviointia voidaan täydentää kokoamalla tietoa erilaisista arviointiaineistoista. Erilaisten arviointiaineistoiden tiedon kerääminen on pyrittävä tekemään suunnitellusti ja systemaattisesti. Arviointidokumentaatio voidaankin siis kohdentaa autenttiseen materiaaliin, missä aineosta kerätään nykyhetkestä. Tämän lisäksi materiaalia voidaan kerätä jälkikäteisesti, jolloin aineistoa kerätään menneistä tapahtumista. Aineiston keräämismenetelminä voidaan käyttää esimerkiksi välittömiä kyselyitä tai jälkikäteishaastatteluita. (Toikka & Rantanen 2009, 82.)

Opinnäytetyössämme pyysimme, jokaisen tapaamiskertamme jälkeen osallistujilta palautetta, hymynaama palautteiden kautta (liite 3).

Vilka (2021, 105) tuo ilmi kysymisten aineiston kokoamista varten olevan tärkeä ja oleellinen vaihe, eikä aineisto tulisi olla kokoelma sattumanvaraisiin kysymyksiin. Kysymysten tulisi olla harkittuja läpi koko aineiston, jotta niistä saaduilla aineistoilla pystytään keräämään tietoa ja välineitä ratkaistavaan kehittämisen kohteeseen. Viimeisellä kerralla pyysimme osallistujilta loppupalaute kyselyn toiminnastamme (liite 4).

7.2 Kehittämistyön suunnittelu

Opinnäytetyötä varten haimme tutkimusluvan Luona Oy:ltä, jonka jälkeen suunnittelimme ryhmätoimintaa ja jalkauduimme vastaanottokeskuksen tiloihin. Suunnittelimme tarkasti ryhmätoiminnan tapaamiskerrat, jota myös esiteltiin osallistujille. Prosessorientoituneella toiminnalla mahdollistimme heitä kuitenkin vaikuttamaan myös ryhmätoiminnan sisältöön, niin että se on helposti muokattavissa. Tapaamispäiviksi valitsimme perjantaipäivän, sillä asiakkailla on muina päivinä suomen kielen kurseja. Päätimme toiminna olevan englannin kielen, koska se on kansainvälinen kieli ja myös ainoa yhteinen kieli meidän ja osallistujien välillä.

Opinnäytetyöhömmme kehittämistoiminnaksi valitsimme prosessorientoituneen toiminnan. Kehittämistoiminta voidaan kuvata prosessorientoituneena tai suunnitteluorientoituneena toimintana. Kehittämisen reflektiivisyys painottuu prosessorientoituneessa kehittämisessä ja sen näkemyksen mukaan toiminnan aikana syntyy jatkuvasti uutta kehittämiseen liittyvää tietoa. Toiminnassa sallitaan toimintaympäristön ja toiminnan muuntuvuus, jossa toiminnan ohjaus pohjautuu toimijoiden toistuvaan uuden oppimiseen, toisenlaisiin kokeiluihin ja sitä kautta toiminnan parantamiseen. Kehittämistä ohjaavat tieto ja kokemukset. (Toikko & Rantanen 2009, 49-50.)

Osallistujien määrässä voi tulla vaihtuvuutta transit vastaanottokeskus ominaisuuden takia. Toiminta toteutetaan avointoimintana ja tapaamiskerrat eivät ole riippuvaisia toisistaan niin, että aina kun uusi osallistuja tulee, hän pääsee nopeasti kiinni ryhmään.

Kehittämisprosessiamme kehittämistoiminnan tehtäväkokonaisuuksien välisiä suhteita hahmotamme lineaarisen mallin avulla. Projektityön kirjallisuudessa prosessin eteneminen kuvataan lineaarisesti vaiheittain, jossa on määritelty tavoite, suunnittelu, toteutus sekä päättäminen ja arviointi. Lineaarisessa mallissa projektille määritelty tavoite perustuu yksittäiseen ideaan, tunnistettuun tarpeeseen tai ulkopuoliseen paineeseen kuten toimintaympäristön muutokseen. Suunnitteluvaiheessa toiminnalle asetetaan riskianalyysi ja mietitään ketkä osallistuvat toiminnan toteuttamiseen. (Toikko & Rantanen 2009, 64.)

Saatuamme tutkimusluvan ja opinnäytetyösopimuksen työelämäkumppanilta ryhdyimme suunnittelemaan ryhmätoimintaa ja sen toteuttamista. Olimme yhteydessä yhteistyökumppaneihimme, kuten Luonnontiede museoon, Oodin kirjastoon ja erilaisiin järjestöihin. Hyvissä ajoin mainostimme toiminnastamme, mainoslappuja ilmoitustauluille (liite 1), kerroimme kerrosvastaaville toiminnastamme ja informoimme koko vastaanottokeskusta. Tarkoituksemme oli myös jalkautua vastaanottokeskukseen ja kertoa itse asiakkaille toiminnastamme.

Asiakkaaksemme valitsimme naisia, jotka puhuvat englantia, jotta meillä olisi yhteinen kieli mitä käyttää. Toivomme, että ryhmään osallistuisi noin 5-7 keskusmajoituksessa asuvaa naista. Naiset voivat olla eri ikäisiä ja eri taustaisia. Ryhmän tavoitteena oli lisätä naisten hyvinvointia sekä osallisuutta, mitä he saavat myös määritellä itse. Ryhmän tapaamiskertojen sisältö pyrittiin kokomaan niin, että naisten toiveet oli otettu huomioon. THL:n (2022c) mukaan osallisuudella on suuri merkitys hyvinvointiin. Heikon osallisuuden tuntemukset on havaittu liittyvän esimerkiksi yksinäisyyteen, huonoksi koettuun työkykyyn ja vaikeaan psyykkiseen kuormittuneisuuteen. Osallisuuden kokemus lisää turvallisuutta, uskoa tulevaisuuteen ja omiin mahdollisuuksiin sekä hyvinvointia.

7.3 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen toteuttaminen nivoutuu monin tavoin tutkimuseetiikan kanssa. Tutkimukseen sitoutuneet tutkijat keskustelevala läpi tutkimuksensa tutkimuseettisistä näkökulmasta ja lopulta palaavat siihen takaisin. Tutkimuseettiä onkin yleisesti sovittujen pelisääntöjen noudattamista kaikkien osapuolten kohdalla. Hyvällä tieteellisellä käytännöllä puolestaan tarkoitetaan, että tutkijat sitoutuvat noudattamaan eettisesti kestäviä tiedonhankintaa, - sekä tutkintamenetelmiä. (Vilka 2015, 41.) Opinnäytetyömme varten saimme toimeksiantajalta tutkimusluvan.

Opinnäytetyössämme käytimme tutkimuksessamme sellaista tiedonhankintaa sekä tutkimusmenetelmiä, jotka ovat yleisiä käytäntöjä tiedeyhteisössä. Opinnäytetyön tekijöinä varmistimme tietosuojaan toteutumista niin, että pyysimme asiakkailta lupaa ja suostumusta (liite 2) opinnäytetyön osallistumiseen. Hyvien tieteellisten käytäntöjen mukaan tutkimus ja kehittämiskohteiden osallistujia tulisi aina tiedottaa aineiston kokoamisesta sekä sen tarkoituksesta. Tutkimuksen osallistuminen tulisi aina perustua vapaaehtoisuuteen ja tulisi siitä kerätä suostumus. Vilka (2021, 115) mukaan tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeissa (2019) todetaan, että ihmisiin kohdistuvassa tutkimustyössä tutkittavien henkilöiden ihmisarvoa sekä itsemääräämisoikeutta tulisi kunnioittaa. Tutkittavan itsemääräämisen takaaminen tapahtuu niin, että osallistuminen on aina vapaaehtoista sekä tutkittavan oikeudella olla osallistumatta tai antamatta lupaa tietojen jakamiselle. Toteutimme tiedonhankinnassamme hyvää tieteellistä käytäntöä ja perustamme tiedonhakunamme oman alan tieteellisen kirjallisuuteen sekä

muihin asianmukaisiin tietolähteisiin. Opinnäytetyön prosessissa noudatimme rehellisyyttä, huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössämme sekä tutkimustulostemme esittämisessä.

Opinnäytetyöhömmme keräsimme tietoa tutkittavista vain tarpeellisen ja olennaisen. Tiedonkerryttämisessä noudatimme asiakkaan yksityisyyden suojaamista ja pidämme kerättävän tietomme anonyyminä. Säilytimme tietoa vain itseämme varten ja asiakkaista ei kerrota tunnistettavia tietoja sekä tiedot hävitetään asianmukaisesti. Opinnäytetyömme toiminta oli avointa toimintaa ja osallistujat saattoivat vaihtua, joten jokaisella tapaamiskerralla tiedotimme asiakasta opinnäytetyöstä, sen kulusta sekä keräämistämme palautteesta. Koska tuotimme avointa toimintaa ja toimintaan sai osallistua missä kohtaa tahansa, tiedotimme osallistujia joka tapaamiskerralla avaamalla, mitä teimme ja miksi teimme. Pyysimme osallistujilta suositumuksen opinnäytetyöhömmme osallistumiseen.

8 Toteutus

Tapasimme naistenryhmän kanssa suunnittelemastamme viidestä kerrasta yhteensä neljä kertaa, sillä yhteen tapaamiseen ei osallistunut yhtään naista. Näistä kerroista kirjoitimme omaa dokumentointia päiväkirja muodossa. Pyysimme luvan dokumentointien käyttöön (liite 2) ryhmään osallistuvilta naisilta. Arvioimme toimintaamme myös jokaisen kerran jälkeen kerätyltä yksinkertaisella arviointi menetelmällä hymynaamapalauteella (liite 3) sekä pyysimme palautetta viimeisellä kerralta koko toiminasta. Ryhmätoiminnan kohtaamisilla osallistujat vaikuttivat innostuneilta ja myönteisiltä tulevia tapaamisia kohtaan. Henkilökunta lupasi välittää kerroskokouksilla sekä kohdatessaan sopivaa asiakasryhmää meidän toiminnastamme.

Tapaamiskertamme olivat joka perjantai ja samaan kellonaikaan. Tapaamiskerroille osallistui noin 2-4 naista. Valitsimme avoimen ryhmätoiminnan, joka tarkoittaa sitä, että toiminnallisiin tapaamisiimme saattoi tulla missä vaiheessa tahansa toimintaa. Olimme suunnitelleet toiminnan joustavaksi ja huomioineet mahdolliset asiakas määrä muutokset. Koska ihmisiä tulee ja menee, halusimme tarjota mahdollisuuden kaikille kiinnostuneille vaikkakin vain yhdeksi kertaa.

Toiminnan sisältöä jouduimme muuttamaan kesken opinnäytetyön niin, että toimintaa järjestettiin vastaanottokeskuksen tiloissa eikä sen ulkopuolella. Tapaamiset pidettiin perjantaisin iltapäivällä kello 13.30-14:30 vastaanottokeskuksen luokahuoneessa. Tapaamisen ajaksi oli tarjolla pientä purtavaa ja juomista. Osallistujat olivat kotoisin Afrikasta, Lähi-idästä ja Aasiasta.

Kuvaamme toteutuksen viideltä kerralta päiväkirjojemme havainnoiden pohjalta tehden niistä pohdiskelevan tiivistelmän. Avaamme tapaamiskerrat omiksi alaotsikoiksi ja keromme

lukijalle tapaamisistamme. Reflektoimme sekä pohdimme toimintaamme johtopäätökset ja pohdinta osiossa.

8.1 Ensimmäinen tapaaminen 23.9.2022

Ensimmäiselle tapaamiskerralle olimme valmistautuneet, mainostamalla paria päivää ennen toimintaa sekä jalkautuneet vastaanottokeskukseen. Kerroimme asiakkaille kasvatusten minikälaista toimintaa olimme tarjoamassa. Tiedotimme ajoissa henkilökuntaa toiminnastamme sekä pyysimme heitä mainostamaan toimintaamme. Ennen ryhmätoiminnan aloittamista, olimme saaneet tutkimusluvan toimeksiantajaltamme sekä kokosimme lupa-asiakirjan dokumentoinnista ja palautelomakkeen.

Ryhmätoiminta alkoi suunnittelemallamme PowerPoint esityksellä, jossa kerroimme ryhmän toiminnan tarkoituksesta, itsestämme sekä tapaamiskerroista ja niiden sisällöstä. Halusimme osallistuttaa asiakkaita ryhmätoiminnan suunnittelussa ja annoimme tilaisuuden asiakkaille vaikuttaa ryhmätoiminnan sisältöön. Koska vastaanottokeskuksessa turvapaikanhakijoiden mahdollisuudet vaikuttaa asioihin ovat hyvin pienet, niin osallisuuden kokeminen on erittäin tärkeää.

Tapaamisellemme osallistui kaksi turvapaikanhakijanaista, joista toinen oli odotusajanasiakas ja toinen transsit asiakas. Aloitimme toiminnan esittäytymiskierroksella, jossa kaikkia osallistujia kuultiin. Loimme yhdessä ryhmämme pelisäännöt, kuten poliittiset ja uskonnollisista asioista ei puhuta, kunnioitetaan toisiamme, annetaan puheenvuoroa ja ryhmässä jaetut asiat sekä keskustelut pysyvät ryhmässä. Kävimme myös lupa-asiakirjan läpi naisten kanssa. Naiset vaikuttivat tyytyväisiltä ja vastasivat palautekyselyyn myönteisesti tapahtumasta ja lupasivat yrittää tulla seuraavalle tapaamisellemme. Suunnittelimme yhdessä seuraavan kerran tapaamista, jolloin tarkoitus oli mennä Luonnontieteelliseen museoon. Luonnontieteelliseen museoon on ilmainen sisäänpääsy aina kuun ensimmäinen perjantai, mikä mahdollistaisi kaikkien osallistumisen. Asiakkaat olivat innoissaan tulevasta ja sovimme, että tapaamme vastaanottokeskuksen sisääntulo aulassa. Ennen tapaamisen päätyä esittelimme osallistujille hymynaama palautetta ja korostimme sen olevan vapaaehtoista.

Jäimme yhdessä ohjaajina miettimään pienen osallistujamäärämme haavoittuvaisuutta ja miten saisimme enemmän naisia vastaanottokeskuksesta osallistumaan toimintaamme. Olimmeko voineet tiedottaa henkilökuntaa paremmin ja mainostaa toiminnasta viikkoja aikaisemmin?

8.2 Toinen tapaaminen 7.10.2022

Halusimme varmistaa, että kaikki osallistujat pääsisivät retkelle, joten olimme pyytäneet toimexiantajalta vuorokausi matkakortit. Olimme tiedottaneet asiakkaita matkalippu mahdollisuudesta, jotta kaikki pystyisivät tasa-arvoisesti osallistumaan retkelle.

Odotettuamme osallistujia aulassa noin puoli tuntia saimme henkilökunnalta tietoomme, että viimekerran osallistujat eivät pääse retkelle. Poissaolojen syiksi selvisi Maahanmuuttoviraston puhuttelu sekä lääkärinkäynti. Kummatkin käynnit ovat osallistujille erityisen tärkeitä.

Kuitenkin yksi uusi asiakas olisi ollut kiinnostunut toiminnastamme ja oli saanut tiedon tapaamisesta kriisi- ja perhetyöntekijältä. Hän ei kuitenkaan halunnut tulla retkelle ja poistumaan vastaanottokeskuksesta. Keskustelimme asiakkaan kanssa minkälainen toiminta olisi hänen mielestään mieluisaa. Asiakas kertoi, että toivoisi enemmän toimintaa vastaanottokeskuksen tiloissa. Toivotimme hänet tervetulleeksi seuraavalle tapaamisellemme, joka pidettäisiin samaan aikaan vastaanottokeskuksen luokahuoneessa.

8.3 Kolmas tapaaminen 14.10.2022

Edellisellä kerralla tuli ilmi, että yksi nainen toivoi tapaamiskertoja vastaanottokeskuksen tiloissa. Kysyimme muidenkin naisten mielipidettä ryhmätoiminnan muuttumisesta, josta he olivat samaa mieltä, että se tapahtuisi vastaanottokeskuksessa. Muutimme toimintaamme ja suunnitelmaamme asiakkaiden toiveiden mukaiseksi sekä samalla halusimme madaltaa kynnystä osallistua toimintaamme. Jotta saisimme osallistujia, tiedotimme henkilökuntaa toiminnasta, jaoimme mainoksia kerroksiin sekä jalkauduimme kertomaan asiakkaille toiminnasta. Tapaamiselle osallistui kolme naista, joista kaksi olivat ensimmäiselläkin tapaamiskerrallamme.

Tapaamisen teemana oli kirjasto sen toiminnan mahdollisuudet, josta olimme valmistaneet PowerPoint esityksen. Esitys sisälsi videoita konkretisoimaan kirjaston toimintaa. Ehdotimme myös asiakkaille, jos he olisivat kiinnostuneet menemään kanssamme keskuskirjastoon Oodiin. Naisten kanssa keskusteltuamme Oodiin menosta, johon he totesivat, etteivät halua luvata mitään ja kokivat vastaanottokeskuksessa tapaamiset helpommiksi sekä katsoivat pystyvänsä paremmin sitoutumaan paikallisiin tapaamisiin. Naisilla ei ole mahdollisuutta vapaa-ajallaan matkustaa vastaanottokeskuksen ulkopuolelle, sillä perusvastaanottoraha on alle ABC-vyöhykkeen hinnan verran. Tämä on yksi syy, miksi turvapaikanhakijanaisten eivät lähdä usein vastaanottokeskuksen ulkopuolelle.

Naiset olivat puheliaalla tuulella ja halusimme tukea avoimen keskustelun kulkua. Keskustelimme naisten kanssa heidän taustoistaan sekä turvapaikkahakuprosessista. Naiset olivat joko käyneet Maahanmuuttoviraston puhutteluissa tai heille oli se tulossa. Naiset kertoivat

jännittävänsä kovasti puhuttelua ja se tulisi määrittämään heidän pysymisensä Suomessa. Lopuksi keräsimme naisilta palautetta hymynaama palauteen kautta. Palautteet olivat positiivisia ja saimme heiltä ehdotuksia ensikerran teemaa varten, kuten turvapaikanhakijoiden työnteko-oikeus ja sen prosessi sekä mahdollisuus autokouluun.

8.4 Neljäs tapaaminen 21.10.2022

Kuten edelliset kerrat ennen tapaamisia olimme jalkautuneet vastaanottokeskukseen jo edellisenä päivänä ja mainostaneet toiminnastamme. Tapasimme naiset tuttuun tapaan vastaanottokeskuksen luokahuoneessa, joista osallistujat olivat samat kuin edellisellä kerralla. Tapaamisen teeman olimme tehneet naisten edelliskerran ehdotusten pohjalta. Tekemämme PowerPoint esitys sisälsi tietoa uimisen mahdollisuuksista, erilaisista harrastuksista kuten uimakoulusta ja autokoulun aloittamisesta. Powerpoint esityksemme pohjalta nousi paljon keskustelua naisten kanssa ja lisä kysymyksiä mihin selvitimme vastauksia. Naiset halusivat tietää juuri naisille suunnatusta uimakoulusta, autokoulun hinnoista sekä miten saada tukea vastaanottokeskukselta harrastustoimintaan. Ohjeistimme naisia keskustelemaan harrastus mahdollisuuksista vastaanottokeskuksen oman työntekijänsä kanssa.

Lopuksi keskustelimme naisten kanssa vastaanottokeskuksen arjesta, minkälaista on asua ja mitä he toivoisivat heidän arkeensa lisää. Naiset kokivat tärkeänä, että he saisivat helposti saatavilla olevaa naisryhmätoimintaa. Lopuksi kävimme läpi viimeisen tapaamiskertamme sisältöä, johon olimme suunnitelleet lyhytelokuvan katsomista sekä tutustumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Halusimme kuulla naisten mielipiteen ja kysyimme naisten toiveita sisältöön. Naiset toivoivat, että ottaisimme selvää työllisyys mahdollisuuksista. Hymynaama palautteen antoi tällä kerta vain kaksi naista.

8.5 Viides tapaaminen 28.10.2022

Viimeisellä tapaamiskerralla katsoimme yhdessä lyhytelokuvan Suomen luonnosta sekä pieniä videoita suomalaisesta yhteiskunnasta kuten varhaiskasvatus, koulu sekä työllistyminen. Tapaamiselle osallistui neljä naista, joista kaksi ovat olleet koko prosessin aikana mukana ja yksi uusi asiakas. Videoiden katsomisen jälkeen oli avointa keskustelua, ja naiset kertoivat pitäneensä erityisesti videoiden katsomisesta ja mielekkäänä nähdä minkälaista esim. koulu ja varhaiskasvatus on. Naiset kokivat, että videon välityksellä heille selkeytyi asiat paljon paremmin kuin olisivat lukeneet siitä. Olimme myös valmistaneet naisille linkkejä, joiden kautta he pääsisivät katsomaan vapaina olevia työpaikkoja sekä tulostimme heille malli ansioluettelon.

Viimeisellä tapaamiskerralla naiset vaikuttivat hyvin rennoilta ja koimme, että olimme saaneet heidän luottamuksensa. Loppu keskustelumme oli hyvin vapaamuotoista. Naiset kertoivat, että erilaiset naistenryhmät tai vastaavat voisivat kuulua vastaanottokeskuksen rutiiniin.

sekä se toisi hiukan rutiinia arkeen. Naisten toiveena oli, että tapaamiskertoja olisi voinut olla enemmän ja toiminnan ajankohta olisi iltapäinnotteinen. Keskustellessamme naiset kanssa ryhmätoiminnasta tuli ilmi, että he voisivat toivoa jatkossa ryhmätoimintaa, johon voisi osallistua myös lapset ja miehet.

Toimintaa osallistui kaksi naiset jokaisella kerralla, mikä osoitti heidän sitoutumistaan toimintaan. Käytimme toimintamme arviointiin hymynaamio palautetta. Halusimme luoda asiakkailla mahdollisimman helpon ja nopean tavan antaa palautetta, jottei palautteen antaminen jollekin asiakkaalle vaikuttaisi jatkossa toimintamme osallistumiseen.

Hymynaama kyselyiden lisäksi meillä oli viimeisellä kerralla pieni muotoinen englanninkielinen loppupalaute kysely (liite 4) asiakkaille, miltä heistä tuntui osallistua toimintaan ja mitkä olivat asiakkaiden kokemukset toiminnasta viimeisellä keralla. Kyselyyn vastasi kolme naista.

9 Tutkimuksellisen kehittämistyön arviointi ja tulokset

Arvioinnin toteuttamiselle ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa, vaan se tulee laatia sen hetkisen tilanteeseen sopivaksi ja sitä voidaan toteuttaa koko prosessin aikana. Arvioinnissa pyritään selvittämään, kuinka asetetut tavoitteet kehittämistyölle saavutettiin ja saatiinko toivottuja muutoksia aikaan. Arviointivaiheessa kirjataan loppuraportti, tulee ilmi kaikki työn vaiheet. (Salonen, Eloranta, Hautala & Kinos 2017, 65.)

Koimme arvioinnin tärkeäksi osaksi opinnäytetyössämme, sillä sen avulla pystyimme selvittämään, kuinka asetetut tavoitteet saavutettiin ja miten toiminnassa onnistuttiin. Saimme palautetta toiminnan osallistuneilta turvapaikanhakijanaيسilta sekä vastaanottokeskuksen henkilöstöltä. Osallistujat palautteessa tuli ilmi, että toiminta oli aiheellinen, sopivan kokoinen ja ryhmätapaamiset vaikuttivat hyvinvointiin. Toimeksiantajan palautteessa nousi esille että, he kokivat ryhmätoiminnan ja sen tuomat hyödyt hyödylliseksi vastaanottokeskuksen asukkailla. Toimeksiantaja suunnittelee lisäävänsä ryhmätoimintaa vastaanottokeskuksen arkeen. Arvioimme omaa ohjaustyötämme, turvapaikanhakijanaisten kohtaamista sekä heidän osallistumistansa. Teimme itsearviointia koko opinnäytetyön teon ajan ja kehitimme ryhmätoimintaa sen avulla.

Asiakaspalautetta voidaan kerätä erilaisilla menetelmillä, mutta olisi hyvä pohtia, millaiset menetelmät sopivat juuri tälle asiakasryhmälle. Onko se perinteinen kyselylomake vai kuvakortit? Palautteen keräämisessä on hyvä huomioida, ettei niitä ole useita eri menetelmiä. Koska jos menetelmä on liikaa, asiakkaat eivät välttämättä jaksaa osallistua kaikkiin ja tietoa ei ehkä saada tarpeeksi tai se on hajanainen. Asiakkaita on hyvä tiedottaa etukäteen palautteen keräämisestä, jolloin asiakkaat voivat miettiä etukäteen palvelukokemuksiaan. (Pieviläinen, Pyykkönen & Saukkonen 2014, 9.) Asiakkaiden osallistumisessa on vaihtuvuutta, koska

transit vastaanottokeskus, niin keräsimme joka kerta palautetta yksinkertainen hymynaamio palautteella. Valitsimme hymynaamio, koska asiakaskuntamme saattaa olla luku- ja kirjoitustaidoton. Palauteet ovat anonyymia ja avaamme asiakkaille anonyymin sanan sekä pyydämme ja rohkaisemme rehellistä vastausta.

Tapaamiskertojan jälkeen kirjoitamme päiväkirjaa, jossa kirjoitamme meidän havaintomme sekä tapaamisen sisältö, ja tapahtuman kuvaus on tuoreessa muistissa. Toiminnan arvioimiseksi keräsimme hymynaama, - ja loppupalautteen. Arvioimme toimintoamme asiakkailta kerätyiltä palautteina sekä pyydämme toimeksiantajaltamme loppuarviointia toiminnastamme.

Keräsimme joka tapaamiskerralla hymynaama palautteet (liite 3). Olimme avanneet naisille, mitä kukin hymynaama tarkoittaa ja painottaneet palautteen olevan vapaaehtoista, mikä olisi kuitenkin tärkeää antaa, sillä näin voisimme kehittää toimintaamme. Palautetta saimme, jollaisella tapaamisella, sillä hymynaama palaute on yksinkertainen ja nopea palautteen kerääjä. Palautteet olivat suurimman osan positiivisia.

Jokaisella tapaamisella pyysimme myös naisilta suullista palautetta, ja ensimmäisillä tapaamisilla heillä ei ollut kuitenkaan paljon sanottavaa, mutta loppu tapaamisilla naiset antoivat rohkeasti toiminnalle omia ehdotuksiaan. Yhdessä palautteessa nousi esille se, että ryhmätoiminta järjestetään vastaanottokeskuksen tiloissa, jolloin on helpompi osallistua toimintaan. Naisten antamasta palautteesta nousi myös esille heidän toiveensa että, tapaamiskertoja olisi ollut enemmän kuin viisi ja toiminta olisi ollut iltapainotteinen. Avointa palautetta saimme yhdeltä naiselta siitä, että miehet ja lapset voisivat osallistua myös tapaamisille. Naiset nostivat esille, että tämänkaltaisen toiminta voisi olla vakiintunut käytäntö vastaanottokeskuksen arjessa.

Viimeisellä tapaamisella pyysimme osallistujilta kirjallista loppupalautetta toiminnasta (liite 4). Loppupalautteessa kysyimme miten, he olivat saaneet tietoa ryhmätoiminnasta, ja halusimme tietää ryhmätoiminnan toimivuudesta sekä pyysimme vapaamuotoisen palautteen toiminnasta. Loppupalautteessa tuli esille se, että naiset olivat saaneet tietoa ryhmätoiminnasta mainonnan sekä vastaanottokeskuksen henkilökunnan kautta löytäneet toimintamme. Loppupalaute kyselystä ryhmätoiminnan toimivuudesta naiset vastasivat, että ryhmän koko ja ohjaus oli hyvä. Aiheet olivat ajankohtaisia, tapaamisia olisi voinut olla enemmän. Kyselyyn vastanneiden mukaan hyvinvointi lisääntyi tai pysyi samana sekä ryhmätoiminta toi heille osittain merkitystä jokapäiväiseen toimintaan. Kyselyn vapaamuotoiseen kohtaan vastaajat kokivat ryhmätoiminnan tärkeänä ja hyödyllisenä.

Palautteiden sekä omien havainnoidemme perusteella huomasimme naisten osallisuuden ja toimintaan sitoutumiseen lisääntyvän jokaisella kerralla enemmän. Naisten käytös muuttui positiivisemmaksi, joka näkyi heidän rennommasta käytöksestään ja puhelijaisuudestaan.

Omien havaintojemme kautta havaitsimme naisten luottamuksen meissä sekä vapauden puhua omista asioistaan. Huomasimme myös, että toimintaamme valitsemaamme kieli oli hyvä, sillä melkein kaikki osallistujat osasivat puhua englantia ja keskustelu oli luontevaa.

10 Johtopäätökset ja pohdinta

Snellman (2014, 206) toteaa, että turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten tarpeet uuteen maahan tullessa liittyvät pitkälti perustarpeiden tyydyttämiseen. Nämä ovat asioita, jotka turvapaikanhakijat ja pakolaiset ovat itse kokeneet helpottaviksi. Tämän lisäksi myös asiantuntijat korostavat samankaltaisten asioiden merkitystä hyvinvointiin. Kun perustarpeet ovat kunnossa, luo se ihmisille turvaa sekä hän kokee elämän tasaiseksi ja rauhalliseksi. Ihmisillä on tarve kuulua johonkin sekä halu kokea arvostusta. Sosiaaliset suhteet ovat ihmiselle oleellisia. On tärkeää kokea tulluksi kuulluksi sekä päästä rakentamaan luottamusta ja suhteita toisiin ihmisiin. Onkin tarpeellista, että arjen keskeltä löytää mielekästä tekemistä ja kokemusta. Ihminen saa kokemuksen siitä, että oma elämä ei valu hukkaan ja se on arvokasta. Jokaisen elämässä tuleekin olla sopivassa määrin tavoitteita sekä vaatimuksia.

Opinnäytetyömme toi meille esille, miten tärkeitä turvapaikanhakijoille on päästä ohjattuun ryhmätoimintaan. Tämä näkyi turvapaikkaa hakeneilta naisista saaduissa palautteissa muun muassa aktivisuuden lisääntymisenä. Vastaanottokeskuksessa majoittuu n. 400 turvapaikanhakijaa, joista noin puolet on odotusajan asukkaita ja puolet transsit asiakkaita. Esikotouttamisen tuomisella vastaanottokeskuksen arkeen on hyötyä molemmille asukasryhmille. On tunnettavissa tapauksissa, joissa asiakas on ollut Suomessa yli kuusi vuotta eikä ole sen ajan aikana päässyt osaksi yhteiskuntaan. Tästä voi seurata eristäytyminen sekä epäluuloisuus suomalaista yhteiskuntaa kohtaan. Tällaisissa pitkän ajan epätietoisessa tilassa oleminen saattaa luoda turvapaikanhakijoiden passivoitumista ja laitostuminen kasvaa. Kotouttamisen tukemisella voidaan ehkäistä syrjäytymisestä syntyviä kustannuksia ja toisaalta lisätään työllisyyttä sekä yhteiskuntaan yhteenkuuluvuuden tunnetta. Tämä vahvisti ajatustamme kotouttamisen tärkeydestä ja siitä, että kotouttamislaki tulisi myös päteä turvapaikanhakijoihin. Maahanmuuttoviraston tulisi ohjeistaa lisäämään vastaanottokeskusten toimintaan erilaisten ryhmätoimintojen ja aktiivitteiden järjestämistä ennaltaehkäisevänä toimintana. Tulevissa Maahanmuuttoviraston strategioissa tulisi painottaa enemmän turvapaikanhakijoiden hyvinvointiin vastaanottokeskusympäristössä.

Toimintaamme lähti hyvin käyntiin, mutta osallistujien saaminen ei ollut niin itsestään selvää kuin olimme ajatelleet. Osallistaminen olisi vaatinut meiltä enemmän työtä, jalkautumista ja tutustumista turvapaikanhakijanaisiin. Vastaanottokeskuksen henkilökuntaa olisi pitänyt motivoida enemmän mainonnassa. Ukrainan sodan vaikutukset näkyvät vastaanottokeskuksen henkilökunnan kiireisyydessä, sillä heidän työnsä keskiö on asiakkaiden perustarpeista

huolehtiminen, jolloin muuhun toimintaan jäävät resurssit olivat kiireen myötä vähäiset. Muutimme toimintaamme ja jalkauduimme muina kertoina enemmän vastaanottokeskuksen tiloihin ja tämä tuotti tulosta. Ryhmätoimintaan osallistuvien määrään vaikutti myös vastaanottokeskuksessa majoittuvien asiakkaiden vaihtuvuus viikkojen sisällä. Vastaanottokeskus missä ryhmätoiminta pidettiin, on myös transit keskus. Asiakas majoittuu vastaanottokeskukseen vain odottaakseen, minne hänet siirretään pysyvästi. Vaikkakin asiakas olisi nähnyt meidän mainoksemme he eivät olleet välttämättä enää sen vastaanottokeskuksen asiakkaita, kun toimintamme olisi alkanut. Tämän takia toimintamme oli suunniteltu avoimeksi, helposti muokattavaksi ja niin, että jokaisella kerralla pystyi uusi asiakas osallistumaan ja tulemaan mukaan joukkoon. Tämä vaikutti mainontaamme sekä osallistujien vaihtelevaan osallistujamäärään.

Muita turvapaikanhakijanaisten ryhmätoimintaan osallistumiseen vaikuttavia tekijöitä oli itse turvapaikkaprosessi ja sen mukana tuleva epävarmuus, stressi ja unettomuus. Turvapaikanhakijoiden arki ja päivärhythmi poikkeavat vastaanottokeskuksessa merkittävällä tavalla Suomessa sovitusta normeista. Turvapaikanhakijaperheiden rytmiä muuttavat epäsäännölliseksi ja ilta-painotteiseksi epätavalliset olosuhteet. Uniongelmistä kärsii suurin osa vastaanottokeskuksen asiakkaista. Niiden ensisijainen syy ovat menetykset, stressaava elämäntilanne ja henkiset haasteet. Lisäksi vastaanottokeskuksen tilat luovat omat haasteensa unen laadulle ja rytmille. Nukkumarytmin epäsäännöllisyys vaikuttaa muihinkin päivittäisiin rytmeihin, kuten esimerkiksi syömiseen. Vastaanottokeskuksen monelta asukkaalta saattaa jäädä aamiainen ja lounas syömättä, jolloin ruokailu keskittyy illalliselle. (Hurmerinta 2017c, 41.) Tämän näkyi myös ryhmätoiminnan osallistuneissa, niin että naiset olivat juuri heränneet päiväunilta ja olivat hiukan unenpöpperöisiä. Naiset antoivatkin palautetta, että toiminta olisi ollut heille sopivampaa iltaisin. Vaikkakin naiset olivat ottaneet päiväunet ennen toimintaa, he aktivoituivat ryhmätoiminnan aikana ja olivat osallistuvia.

Opinnäytetyön tarkoituksena oli havainnoida esikotouttamisen vaikutuksia turvapaikanhakijainasiin ja heidän hyvinvointiinsa. Koettua hyvinvointia voi mitata yksilön elämänlaadulla, jotka kasvavat terveydestä, materiaalisesta hyvinvoinnista, ihmissuhteista ja oman arvon tunteesta sekä mielekkästä tekemisestä. Tavoitteena oli saada vastaanottokeskuksen naisille mielekästä tekemistä ja keskittyä koetun hyvinvoinnin lisäämiseen, mitkä mielestämme toteutuivat monen naisen kohdalla loppupalautteen vastausten perusteella. Ohjauksessamme kulttuurisensitiivinen työote näkyi niin, että pyrimme huomioimaan kummankin osapuolen oikeuden kulttuuriseen ilmaisuun. on tarkoituksena omata kulttuurisesti kunnioittavat vuorovaikutustaidot. Kohtaamisessa näkyy arvostus niin sanallisessa kuin sanattomassa vuorovaikutuksessa ammattilaisen ja asiakkaan välillä, pyrkien huomioimaan kummankin osapuolen oikeus oman kulttuurinsa ilmaisuun. Kulttuurisensitiivisyys onkin halua, kykyä ja sensitiivisyyttä ymmärtää eri taustaisia ihmisiä. Kulttuurisensitiivinen työote ohjasi meitä koko prosessin aikana ja tarkoituksemme oli saada luotua asiakkaisiin luottamuksellisen suhde. Osallistuja

määrä olisi voinut olla suurempi ja siihen olisimme voineet vaikuttaa olemalla aktiivisemmin vastaanottokeskuksen tiloissa ja kohdata täten asiakkaat ennen tapahtuman alkua. Osallistujien vähäiseen määrään saattoi myös vaikuttaa valittu viikonpäivä, sillä monelle asiakkaalle perjantai on pyhäpäivä. Se on muslimeille tärkeä yhteisrukouksen päivä, jolla on erityinen sosiaalinen ja hengellinen tarkoitus muslimeille (Islamopas 2022).

Toimintaamme osallistui neljästä naisesta kaksi naista koko toiminnan aikana. Nämä kaikki osallistujat olivat vastaanottokeskuksessa odotusajan asiakkaita. Vastaanottokeskuksessa on tietty määrä odotusajan paikkoja. Asiakkaalla on mahdollista päästä odotusajan paikalle, esimerkiksi hän on työllistynyt pääkaupunkiseudun alueella, hän on saanut opiskelupaikan tai hänellä on esimerkiksi perhesiteisiin liittyvä syy. Nämä naiset olivat jo asuneet jonkin aikaa vastaanottokeskuksessa ja se näkyy heidän hyvinvoinnissaan. Elämä vastaanottokeskuksessa turvapaikanhakijana on epätietoista aikaa ja elämä on yhtä odotusta tulevasta. Eletään päivä kerrallaan ja ainoa varma asia on, että asuminen vastaanottokeskuksessa ei ole pysyvää. Turvapaikanhakijat ovat pakolaisia ilman pakolaisstatusta. He ovat tulossa jostakin, menossa jonnekin. Elämä kulminoituu epätietoisuudessa elämiseen ja odotukseen tiedosta, saavatko he turvapaikkapäätöksen vai eivät. Tunneskaalat kulkevat toiveikkuuden, toivottomuuden sekä pelon varjostamina aaltoina, jopa vuosia. (Hytönen-Ng & Tarmio 2018, 27.)

Toimintaamme osallistuvien naisten tilanne oli jokaisen kohdalla yksilöllinen. Pääsimme tutustumaan heihin joka tapaamiskerralla hiukan enemmän. Heidän osallistumisensa toimintaan lisääntyi ja he olivat aktiivisia osallistujia, jotka jakoivat mielipiteitään sekä toiveitaan toiminnan suhteen. Turvapaikanhakijoiden toimintakyvyn ja hyvinvoinnin tukemisen kannalta onkin erittäin tärkeää tarjota toimintaa, jossa turvapaikanhakijoilla on mahdollisuus saada vertaistukea sekä kokea vuorovaikutusta paikallisten kanssa (Hurmerinta 2017a, 77.) Pahimmillaan joutilaisuus ja oman tilanteen epätietoisuus lamaannuttavat ihmisen toimintakykyä. Skogberg ym. (2019, 151) toteavat, että turvapaikanhakijoiden kotoutumisvalmiuksien kannalta on parannettava vastaanottokeskuksissa tarjottavien lakisääteisten työ- ja opintotoiminnan kehittämistä sekä siihen tarkoitettujen taloudellisten resurssien lisäämistä. Näin ollen vastaanottokeskuksia ei tulisi nähdä turvapaikanhakijoiden säilöntäkeskuksena vaan keskustusten tulisi tukea asiakkaiden valmiuksia kotoutua Suomeen. Lakisääteistä työ- ja opintotoimintaa, jota tarjotaan vastaanottokeskuksissa, tulisi kehittää sekä toiminnan taloudellisia resursseja tulisi ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä lisätä. (Sotkasiira & Haverinen 2018.)

Hurmerinta ja Mikkonen (2017 39-41) toteavat, että vastaanottokeskuksessa asuvat tulevat ympäri maailmaa hyvin erilaisista kulttuureista suomalaiseen kulttuuriin, joka usein eroaa radikaalilla tavalla turvapaikanhakijoiden kulttuuritaustaista. Uudessa kodissa kaikki voi tuntua vieraalta ja oudolta ja tavalliset arjen askareet voivat vaikeutua. Turvapaikanhakijan koulutustaso, kulttuurillinen ymmärrys sekä oma jaksaminen siihen, miten nopeasti uuteen ympäristöön ja tapoihin sopeudutaan. Turvapaikanhakijoiden motivointi ja sitouttaminen vapaa-

ajan toimintaan ovat olleet pitkään vastaanottokeskusten henkilökunnan haasteita. Syyt turvapaikanhakijoiden osallistumiseen eri toimintoihin saattavat olla menneisyyden traumoissa sekä epävarmuus tulevasta niin henkinen kuin fyysinen pahoinvointi sekä liian pitkään vastaanottokeskuksessa asuminen ja tästä johtuva laitostuminen. Mikäli toiminta vaatii vastaanottokeskuksesta poistumista asiakkaat eivät yleensä lähde itsenäisesti. Olimme suunnitelleet toimintamme pitkälti vastaanottokeskuksen ulkopuolelle ajatellen, että se piristäisi turvapaikanhakijanaisia. Kuitenkin huomasimme toimintamme edetessä, että he toivoivatkin tapaamisia vastaanottokeskuksessa. He kertoivat, että he kokivat sen helpommaksi. Muutimme toimintaamme sen mukaisesti ja järjestimme kaikki loput tapaamisemme vastaanottokeskuksen luokahuoneessa. Koemme, että vastaanottokeskus on juuri tehnyt tämän laitostumisen ja kynnyksen, joka kasvaa viikko viikolta lähteä keskukselta pois. Turvapaikanhakijoilla ei ole paljon mahdollisuuksia tutustua vastaanottokeskukseen ympäristöön johtuen vähäisestä toimeentulosta ja voimavaroista. Toimintamme toi meille esille, että turvapaikanhakijanaiset eivät kaivanneet niinkään aktiviteettiä vastaanottokeskuksen ulkopuolella vaan he kaipasivat turvallista tilaa, jossa keskustella ja tutustua ihmisiin.

Toimimme eettisten ohjeiden mukaisesti koko toiminnan ajan kunnioittaen osallistujien ihmisarvoa sekä itsemääräämisoikeutta ja korostimme toiminnan vapaaehtoisuutta. Kerroimme jokaisella kerralla osallistujille, että keräämämme tieto heistä on anonymi ja säilytämme tiedot vain itseämme varten. Osallistujat olivat myönteisiä tiedon keruun ja antoivat suostumuksemme tiedon keruun sekä heidän havainnointiinsa. Osallistujat ymmärsivät, että tarvitsimme tietoa vain opinnäytetyötämme varten.

Koemme, että esikotouttaminen on hyödyllistä kaikille, mutta varsinkin panostaminen turvapaikanhakijanaisten esikotouttamiseen tuottaisi moninkertaista hyötyä. Turvapaikanhakijanaisten ja heidän lastensa syrjäytymisriski suomalaisesta yhteiskunnasta on vakava. Suomalaisessa yhteiskunnassa naisten tilanne koulutuksessa on huolestuttava. Ilman, että omaa kielitaidon, yhteiskuntatietoisuutta, tietoa omista oikeuksistaan taikka mahdollisuuksistaan, moninkertaistaa syrjäytymisen riskiä. Sisäasianministeriön tiedotteessa 9.6.2011 nostetaan esille, miten nuorten maahanmuuttajanaisten syrjäytymistä tulisi ehkäistä. Vastatoimeksi sisäministeriö näkee koulutuksen, siihen osallistumisen helpottamisen ja mahdollistamisen. Samoja periaatteet käytetään naistensyrjäytymisen ehkäisemisessä. Naisten kouluttaminen, ohjaaminen ja eri mahdollisuuksista kertominen ovat keinoja, joilla voidaan auttaa maahanmuuttajanaisia sekä heidän perheitään joutumasta yhteiskunnan syrjäytymisen kierteisiin. Vaikkakin positiivinen erityiskohtelu tuottaa mielipiteitä yhteiskunnassamme, mutta suomalla erityiskohtelua maahanmuuttajanaيسille siitä syntyvät kustannukset ovat kuitenkin pienet verrattuna millaisiin kuluja ja ongelmia maahanmuuttajanaiset ja hänen perheensä syrjäytyminen yhteiskunnalle aiheuttaisi pahimmillaan. (Viren, Telkki & Vuotilainen 2011, 43.)

Vastaanottokeskus on se paikka, missä asiakkaiden tulisi saada tukea ja kannustusta vaikeiden koittelemisten jälkeen. Turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten elämässä uuteen maahan saapuminen tarkoittaa sosiaalisten verkostojen pienentymistä. Sosiaalinen tuen määrä kaventuu, kun ystävät, perhe ja yhteisö jäävät kotimaahan eivätkä pysty välimatkan takia auttamaan monissa niissä asioissa, joissa tuki olisi tarpeen. Näin ollen turvapaikanhakijoiden vuorovaikutussuhteet maan valtaväestöön ovat pitkälti viranomaistahojen kanssa: turvapaikanhakijat kohtaavat ohjaajia, sosiaalityöntekijöitä ja sairaanhoitajia vastaanottokeskuksen arjessa. Turvapaikanhakijan ja viranomaisten välejä varjostaa heikko suhde, sillä viranomaiset yrittävät säilyttää ammatillisen suhteen asiakkaaseen. Hyvä ammatillisuus ei kuitenkaan tarkoita kylmyyttä ja kohtaamattomuutta vaan toiselle voi olla ystävällinen, mutta ei ystävä. Työntekijälle rutiininomaiset kohtaamiset saattavat olla asiakkaille ainoa kohtaaminen ja niin paljon enemmän kuin pelkän kaavakkeen täyttö se voikin tuottaa parhaimmillaan antaa kokemuksen hyväksytyksi tulemiseksi. (Lyytinen, 2019 189.)

Vastaanottokeskusten ei tarvitse opastaa turvapaikanhakijoita esimerkiksi työnhaussa ja niihin liittyvissä asioissa taikka muissakaan asiakasta yhteiskuntaan kotouttavissa asioissa. Kuitenkin monet turvapaikanhakijat kokevat työssäkäynnin olevan keino oppia suomalaisesta yhteiskunnasta. Vaikkakin turvapaikanhakijat olisivat innokkaita työskentelemään, työllistyminen on haasteellista, sillä se usein vaatii työnantajalta ylimääräistä vaivaa. (Sotkasiira & Haverinen 2018.) Vaikka laki ei vaadi vastaanottokeskuksia järjestämään kotoutumista taikka muuta toimintaa, olisi se havaintomme mukaan kuitenkin erittäin tärkeää asukkaiden mielenterveyden sekä integroitumisen kannalta.

Turvapaikanhakijanaiset tulevat uuteen maahan usein ilman, että tuntevat työllisyyden mahdollisuuksia kyseissä maassa. Tämän vuoksi tiedon jakaminen ja esikotouttaminen onkin erittäin tärkeää. Esikotouttavalla toiminnalla ja jakamalla turvapaikanhakijanaisten tietoa lisää se heidän integroitumista ja myöhemmän syrjäytymisen sekä passivoitumisen riskiä. Saukkosen (2020, 186) mukaan työpaikoilta saatu tieto hyödyttää turvapaikanhakijaa integroitumaan yhteiskuntaan. Turvapaikanhakijat kokevatkin suomalaiseen yhteiskuntaan osallisuuden synnynty tapahtuvan pääosin työpaikan kautta. Vaikkakin turvapaikanhakijat ovat motivoituneet työskentelemään uudessa maassa, heidän integroitumisensa suomalaiseen työmarkkinoille on ollut hyvin vähäistä. (Sotkasiira & Haverinen 2018.)

Esikotouttaminen hyvinvoinnin keinona on iso tavoite, mutta tavoite mihin meidän tulisi pyrkiä. Turvapaikanhakijat saapuvat uuteen maahan stressin ja pelon saattelemina, sisällään toivo jostain paremmasta alusta. Sen sijaan, että he voisivat aloittaa elämänsä ja kokea olevansa turvassa, he joutuvat eri pituisiksi ajoiksi ”säilöön” vastaanottokeskuksiin. Esikotouttamisen aloittaminen jo turvapaikkaprosessin alkuvaiheessa maksaa itsensä takaisin yhteiskunnalle, sillä tavatessamme turvapaikanhakijanaisia, nousi suuresti esille heidän halunsa olla osa yhteiskuntaa, saada työ ja päästä osaksi jotain. Ihmisten asettautuminen ja uuteen maahan

integroituminen on aina haasteellista. Maahanmuutto tuokin mukanaan niin mahdollisuuksia kuin haasteita. Nämä haasteet koskevat niin yhteiskuntaa, yhteisöjä kuin yksilöitä. Uuteen maahan kotoutuminen vaatii aktiivisuutta niin maahanmuuttajalta kuin tukea tarjoavalta yhteiskunnalta. Maahanmuuttajan sosiaaliseen asemaan ja integroitumisen mahdollisuuteen vaikuttaa yhteiskunnan hyväksyvät asenteet ja ilmapiiri sekä uskonnolliset, taloudelliset ja kulttuuriset tekijät. (Landi & Hurmerinta 2017, 30.)

Lähteet

Painetut

Ekström, L., Leppämäki, P. & Vilen, M. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. 3., uusittu painos. Porvoo: WSOY.

Dunderfelt, T. 2016 Läsä oleva kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hyväri, S. 2016. Asumissosiaalinen työ arjen tukena ja osallisuuden vahvistajana. Teoksessa Helminen, J. (toim.) Sosiaaliohjaus: lähtökohtia ja käytäntöjä. Helsinki: Edita. 120.

Katisko, M. 2016. Sosiaaliohjaus - Kulttuurisensitiivisyyttä ja globaalien ilmiöiden tunnistamista. Teoksessa Helminen, J. (toim.) Sosiaaliohjaus: lähtökohtia ja käytäntöjä. Helsinki: Edita. 200.

Kokkonen, L. 2010. Pakolaisten vuorovaikutussuhteet. Keski-Suomeen muuttaneiden pakolaisten kokemuksia vuorovaikutussuhteistaan ja kiinnittymisestä uuteen sosiaaliseen ympäristöön. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja. Viitattu 17.9.2022

Kuosma, T. 2016. Turvapaikka ja pakolaisasema - kansainvälisen suojelun periaatteet. Nordbooks: Kemi.

Lyytinen, E. 2019. Turvapaikanhaku ja Pakolaisuus Suomessa. Turku. Painosalama Oy.

Miettinen, J., Jokinen, R. & Mikkonen, M. 2013. Monikulttuurinen ohjaus turvapaikanhakijoiden vastaanottokeskuksessa - työskentely välitilassa. Teoksessa Korhonen, V. & Puukari, S. (toim.) Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus. 177-183

Sayed, T. 2015. Ohjaus keskusteluun perustuvana menetelmänä. Teoksessa Näkki, P. & Sayed, T. (toim.) Asiakastyön menetelmiä sosiaalialalla. Edita. 9-10

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittäminen. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy. 3. korjattu painos

Vehviläinen, S. 2014. Ohjaustyön opas. Tallinna: Gaudeamus.

Vilka, H. 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. PS- kustannus. Keuruu: Otavan kirjapaino.

Vilka, H. 2015. Tutki ja kehitä .PS-kustannus. Jyväskylä: Bookwell.

Viren, L. Telka, H. & Vuotilainen, S. 2011. Tuen ja kohtaan maahanmuuttajanaisia. Kokeuksia Naisten koulusta. Oulu: Joutsen Median painotalo.

Skogberg, N., Mustonen, K-L., Tiittala, E., Omar, A., Snellman, O. & Castaneda, A. 2019. Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi. Tutkimus Suomeen vuonna 2018 tulleista turvapaikanhakijoista. Helsinki: Puna Musta Oy.

Säävälä, M. Naisia kotouttamassa Eurooppaan. Väestöliiton väestötutkimuslaitos. Helsinki 2009.

Sähköiset

Haverinen, V-S. 2018. Pakotetusta toimeettomuudesta. Turvapaikanhakijoiden kotoutuminen vastaanottotoiminnan osana. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti Janus 26 (4), 309-325. Viitattu 31.10.2022. [Pakotetusta toimeettomuudesta - turvapaikanhakijoiden kotoutuminen vastaanottotoiminnan osana - pdf \(journal.fi\)](#)

Hurmerinta J. 2017a. Vapaaehtoistoiminta turvapaikanhakijaperheiden parissa. Teoksessa Hurmerinta, J. & Mikkonen, A. (toim.) Turvapaikanhakijaperhe. Kohtaamisen ja tuen käsikirja. Ensi- ja turvakotiliitto, 77-80. Viitattu 20.10.2022. https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/turvapaikanhakijaperhe._kohtaamisen

Hurmerinta, J. 2017b. Toiminnalliset menetelmät ja työskentely ilman yhteistä kieltä. Teoksessa Hurmerinta, J. & Mikkonen, A. (toim.) Turvapaikanhakijaperhe. Kohtaamisen ja tuen käsikirja. Ensi- ja turvakotiliitto, 90-91. Viitattu 20.10.2022. https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/turvapaikanhakijaperhe._kohtaamisen

Hurmerinta, J. 2017c. Turvapaikanhakijaperheen arki vastaanottokeskuksessa. Teoksessa Hurmerinta, J. & Mikkonen, A. (toim.) Turvapaikanhakijaperhe. Kohtaamisen ja tuen käsikirja. Ensi- ja turvakotiliitto, 39-41. Viitattu 20.10.2022. https://issuu.com/ensi-jaturvakotienliitto/docs/turvapaikanhakijaperhe._kohtaamisen

Hytönen-Ng, E. & Tarmio, N. 2018. Kuuluminen ja kuulumattomuus vastaanottokeskuksen äänimaailmassa. Kulttuurintutkimus, 35 (1-2), 27-36. Viitattu 14.1.2023 <https://journal.fi/kulttuurintutkimus/article/view/79515/40329>

Islamopas 2022. Islamilaiset juhlat ja pyhäpäivät. Viitattu 18.11.2022. <https://www.islamopas.com/hogtider.html>

Kotoutumisen.fi 2021. Kotoutumislaki ohjaa kotoutumisen edistämistä. Viitattu 11.9.2022. <https://kotoutuminen.fi/kotoutumislaki-ohjaa-kotouttamista>

Kuntalaki 410/2015. Viitattu 3.11.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150410>

Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011. Viitattu 7.10.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110746>

Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010. Viitattu 10.9.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>

Lastensuojelulaki 417/2007. Viitattu 10.9.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

- Landi, F. & Hurmerinta, J. 2017. Pakolaisuuden ja maahanmuuton vaikutukset identiteettiin. Teoksessa Hurmerinta, J. & Mikkonen, A. (toim.) Turvapaikanhakijaperhe. Kohtaamisen ja tuen käsikirja. Ensi- ja turvakotiliitto, 27-30. Viitattu 20.10.2022. https://issuu.com/ensi-ja-turvakotiliitto/docs/turvapaikanhakijaperhe._kohtaamisen
- Leisti, M. 2022. Naiset turvapaikkaprosessissa - sukupuolittuneen väkivallan tunnistaminen ja vaikutukset. Teoksessa Tarvainen, L. (toim.) Laine, M. Leisti, M. Rautakorpi, M. Selim H. & Skrifvars J. Haavoittuva asema turvapaikkaprosessissa. Pakolaisneuvonta. 62-68. Viitattu 20.10.2022. [Haavoittuva asema turvapaikkaprosessissa -artikkelikokoelma on nyt julkaistu! - Pakolaisneuvonta](#)
- Luona Oy 2022a. Viitattu 10.9.2022. <https://www.luona.fi/palvelut/asumispalvelut>
- Maahanmuuttovirasto 2016. Kotouttaminen kuuluu vasta oleskeluluvan saaneille. Viitattu 11.9.2022. <https://migri.fi/-/kotouttaminen-kuuluu-vasta-oleskeluluvan-saaneille>
- Maahanmuuttovirasto 2019a. Tietoa turvapaikanhakijalle 2019. Viitattu 1.11.2022. [https://migri.fi/documents/5202425/6165225/Tietoa+turvapaikanhakijalle+\(fi\).pdf/76dd8bf0-704e-46a2-a592-4e5a13374447/Tietoa+turvapaikanhakijalle+\(fi\).pdf?version=1.3&t=1594883250864](https://migri.fi/documents/5202425/6165225/Tietoa+turvapaikanhakijalle+(fi).pdf/76dd8bf0-704e-46a2-a592-4e5a13374447/Tietoa+turvapaikanhakijalle+(fi).pdf?version=1.3&t=1594883250864)
- Maahanmuuttovirasto 2019b. Turvapaikanhakijoiden vastaanottojärjestelmän Valtakunnallinen valvontaohjelma 2019. Viitattu 10.9.2022. https://migri.fi/documents/5202425/15734017/Vastaanottoj%C3%A4rjestelm%C3%A4n+valvontaohjelma_2019.pdf/36145b35-8bba-1cce-4557-cf9304ec7495/Vastaanottoj%C3%A4rjestelm%C3%A4n+valvontaohjelma_2019.pdf
- Maahanmuuttovirasto 2022a. Päätöksen odottaminen. Viitattu 8.10.2022. <https://migri.fi/paatoksen-odottaminen>
- Maahanmuuttovirasto 2022b. Tilapäinen suojelu. Viitattu 8.10.2022. <https://migri.fi/tilapainen-suojelu>
- Maahanmuuttovirasto 2022c. Arki vastaanottokeskuksessa. Viitattu 10.9.2022 <https://migri.fi/arki-vastaanottokeskuksessa>
- Maahanmuuttovirasto 2022d. Sanasto. Viitattu 10.9.2022. https://migri.fi/sanasto#T_fi
- Maahanmuuttovirasto 2021e. Kotouttaminen. Viitattu 10.9.2022. <https://migri.fi/kotouttaminen>
- Maahanmuuttovirasto 2021f. Suomalaisen yhteiskunnan kurssi. Viitattu 11.9.2022. <https://migri.fi/suomalaisen-yhteiskunnan-kurssi>
- Mielenterveystalo 2022a. Maahanmuutto on aina iso elämänmuutos. Viitattu 15.10.2022 https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/oppaat/maahanmuuttajat/Pages/milta_maahanmuutto_tuntuu.aspx
- Mielenterveystalo 2022b. Arjen hyvinvointi. Viitattu 15.10.2022 https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/oppaat/maahanmuuttajat/Pages/arjen_hyvinvointi.aspx

Nisula, E. 2018. Polkuja suomalaiseen yhteiskuntaan. Viitattu 11.11.2022

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/152026/JAMKJULKAI-SUJA2462018_web.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Pajula, E. 2014. Osallisuudesta on kyse. Teoksessa Jämsen, A. & Pyykkönen, A. (toim.) Osallisuuden jäljillä. Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. Viitattu 3.11.2022.

<https://www.jelli.fi/assets/files/sites/6/2017/06/oSallisuuden-j%C3%A4ljill%C3%A4-verkko-versio-pakattuna-16052014.pdf>

Pieviläinen, H., Pyykkönen, A. & Saukkonen, T. 2014. Asiakkaan äänellä. Menetelmäopas asiakaspalautteen keräämiseen sosiaalityössä. Viitattu 19.9.2022. <https://www.jelli.fi/assets/files/sites/6/2017/07/Asiakkaan-%C3%A4%C3%A4nell%C3%A4-menetelm%C3%A4opas.compressed-1.pdf>

Rautakorpi, M. 2022. Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöt turvapaikkaprosessissa. Teoksessa Tarvainen, L. (toim.) Laine, M. Leisti, M. Rautakorpi, M. Selim H. & Skrifvars J. Haavoittuva asema turvapaikkaprosessissa. Pakolaisneuvonta. 41. Viitattu 20.10.2022. [Haavoittuva asema turvapaikkaprosessissa -artikkelikokoelma on nyt julkaistu! - Pakolaisneuvonta](#)

Salonen, K., Eloranta, S., Hautala, T. & Kinos, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. E-kirja. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Saukkonen, P. 2016 Mitä on kotouttaminen? Kvartti 8.12.2016. Viitattu 11.10.2022

<https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/mita-kotoutuminen>

Saukkonen, P. 2020. Suomi omaksi kodiksi: kotouttamispolitiikka ja sen mahdollisuuskehittämismahdollisuudet. E-kirja. Helsinki: Gaudemus Oy

Sisäministeriö 2017. Kansalaismielipide: Turvapaikanhakijat ja turvapaikkapolitiikka. Viitattu

28.11.2022. [Taitto \(valtioneuvosto.fi\)](https://www.taitto.fi/)

Sisäministeriö 2022a. Pakolainen pakenee vainoa kotimaassaan. Viitattu 2.10.2022. [Turvapaikanhakijat ja pakolaiset - Sisäministeriö \(intermin.fi\)](https://www.intermin.fi/)

Sisäministeriö 2022b. Sisäasiainhallinnon toiminta Ukrainan kriisissä. Viitattu 2.10.2022.

<https://intermin.fi/ukraina>

Sisäministeriö 2022c. Maahanmuuton toimijat ja vastuut. Viitattu 8.10.2022. <https://intermin.fi/maahanmuutto/toimijat-ja-vastuut>

Snellman, O., Seikkula J., Wahlström J. & Kurri, K. 2014. Aikuisten turvapaikanhakijoiden ja pakolaisten mielenterveyden ja psyykkisten ongelmien erityispiirteet. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 2014. Viitattu 18.11.2022. <https://journal.fi/sla/article/view/48322>

Sotkasiira, T. & Haverinen, V-S. 2018. Parempia kotoutumisvalmiuksia turvapaikanhakijoille. 28.11.2022. https://www.aka.fi/globalassets/3-stn/1-strateginen-tutkimus/tiedon-kayttajalle/politiikkasuositukset/politiikkasuositukset/19_2_parempia-kotoutumisvalmiuksia-turvapaikanhakijoille.pdf

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Viitattu 10.9.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

Suomen Pakolaisapu ry 2023. Pakolaisuus Suomessa. Viitattu 18.1.2022. <https://pakolaisapu.fi/pakolaisuus-suomessa/>

Suomen perustuslaki 731/1999. Viitattu 3.11.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Tarvainen, L. 2022. Haavoittuvuus turvapaikkaprosessissa. Teoksessa Tarvainen, L. (toim.) Laine, M. Leisti, M. Rautakorpi, M. Selim H. & Skrifvars J. 2022. Haavoittuva asema turvapaikkaprosessissa. Pakolaisneuvonta. 17. Viitattu 20.10.2022. [Haavoittuva asema turvapaikkaprosessissa -artikkelikokoelma on nyt julkaistu! - Pakolaisneuvonta](#)

Terveystieteiden tutkimuskeskus 1326/2010. Viitattu 11.9.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326>

THL 2018. Turvapaikanhakijoiden neuvola-, koulu- ja opiskeluterveydenhuoltopalveluiden toteutuminen vuonna 2017. Viitattu 11.11.2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136066/URN_ISBN_978-952-343-076-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y

THL 2022a. Kotouttaminen. Viitattu 10.9.2022. [Kotoutuminen - Maahanmuutto ja kulttuurinen moninaisuus - THL](#)

THL 2021b. Kulttuurisensitiivinen työote. Viitattu 10.9.2022. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/hyvia-kaytantoja/kulttuurisensitiivinen-tyoote>

THL 2022c. Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet. Viitattu 17.9.2022. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-osa-alueet-ja-osallisuuden-edistamisen-periaatteet>

THL 2022d. Hyvinvointi- ja terveyserot. Viitattu 15.10.2022. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi>

Ulkomaalaislaki 301/2004. Viitattu 10.9.2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301>

Liitteet

Liite 1: Mainos.....	47
Liite 2: Suostumus opinnäytetyön osallistumiseen.....	48
Liite 3: Hymynaama arviointi	49
Liite 4: Loppupalaute kysely toiminnasta	50

Liite 1: Mainos

Liite 2: Suostumus opinnäytetyön osallistumiseen

We collect information for our schoolwork through various means, such as surveys and observation.

We collect information in such a way that you cannot be identified from it. The information we collect is only for us and we dispose of it properly.

Date and signature

Liite 3: Hymynaama arviointi

Liite 4: Loppupalaute kysely toiminnasta

Feedback

1. How did you find out about the group?

- ☐ I heard from a friend
- ☐ From the ads
- ☐ From the social worker
- ☐ From the counselor
- ☐ From the nursing staff
- ☐ From elsewhere _____

2. Evaluate the following issues related to the group.

	1=Disagree	2 = partially different opinion	3 = partly agree	4 = Agree
The group guidance was competent.				
The group was a suitable size.				
The content of the group sessions was good scheduled.				
The activity was meaningful.				
There were enough group gatherings.				
Participation in the group has increased well-being.				
Participating in the group brought meaningful content for everyday life.				

3. How would you develop the group's content and activities? What would you like more or what could be done reduce in group activities?

4. Was it worth participating in the group?

☐

Yes

☐

No